

BİR ÜNİVERSİTELİ DİYOR Kİ

2. Kitap

2017

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

Türkiye Barolar Birliği Yayınları : 334

BİR ÜNİVERSİTELİ DİYOR KI-2

ISBN: 978-605-9446-17-4

© Türkiye Barolar Birliği
Şubat 2017, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokağı No: 8

06520 Balgat - ANKARA

Tel: (312) 292 59 00 (pbx)

Faks: 312 286 55 65

www.barobirlik.org.tr

yayin@barobirlik.org.tr

Baskı

Şen Matbaa

Özveren Sokağı 25/B

Demirtepe-Ankara

(0312. 229 64 54 - 230 54 50)

BİR ÜNİVERSİTELİ DİYOR Kİ

2. Kitap

B&M
Prof. Dr. Erdener YURTCAN

2017

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Türk insanının teşekkür'le imtihanı derken.....	9
Televizyonda dizi yayıncılığı	11
Yemin üzerine.....	15
Tarih yazmak o kadar kolay mı?	19
Özdeyişler üzerine	21
Biraz politika konuşmaya ne dersiniz?.....	24
Selam vermek, selamı almak ve beraberinde getirdikleri.....	29
Kredi kartı kullanır mısınız?	32
Üniversite öğretimi üzerine sohbet	35
Magazin yayıncılığı, nereye kadar?.....	38
Görücü usulü evlilik-aşk evliliği	41
En zor şey kibar olmak.....	44
Biraz nostaljiye ne dersiniz?	46
Ülkemi seviyorum edebiyatı	48
Hitaplar üzerine	50
Ayrımcılık nedir, kökü nereye dayanır?	52
Sevgi ve aşk üstüne yeniden	55
Herkesin öğreneceği bir şey vardır	58
Sabahın erkenini Mahatma Gandhi ile selamlamak	60
Cahil demek ya da dememek.....	63

Renklerin dünyasına yolculuk	65
Hukuk normu koymada sosyal gerçeklik temeli	67
Öpmek, öpüşmek, sarılmak, sarmaş dolaş olmak.....	70
Yağmurlara hasret günler	72
Zeka denizi.....	74
İlerici-tutucu-gerici, kriter nedir?	76

ÖNSÖZ

Edebiyat dünyasında deneme nedir, sorusunu sorduğunuzda, şu cevabı alıyorsunuz. Yazarın herhangi bir konuda kendi kendisi ile konuşuyormuş gibi yazdığı, kesin hükümlere varmadan samimi bir üslupla oluşturduğu yazılara deneme denir.

Bu konuda yayınladığım ilk kitaba “Bir Üniversiteli Diyor Ki” adını vermiştim.

Kitabı Türkiye Barolar Birliği ile yayınlamıştık; takvimler Şubat 2016’yı gösterdiğinde.

Sizlerde olumlu eleştiriler aldım. Bu beni sevindirdi.

Bu kez 2. kitabı yayınlamaya karar verdim. Sizlerle bazı konulardaki düşüncelerimi, değerlendirmelerimi paylaşmak amacındayım. Amacım toplumumuzun bir fotoğrafını çekmek. Başarılı başarmadığımı geçmişte olduğu gibi, yine sizler söyleyeceksiniz.

Kitabın kapsamını çok geniş tutmadım. Sizleri bıktırmak istemedim.

Bu kitabımı da Türkiye Barolar Birliği ile beraber yayınlıyoruz. TBB’nin yönetim kuruluna ve yayında emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Yeni çalışmalarda buluşmak dileğiyle...

Prof. Dr. Erdener Yurtcan
Tarabya, Ocak 2017

TÜRK İNSANININ TEŞEKKÜR'LE İMTİHANI DERKEN

Teşekkür etmek; minnet duyma, övme, yüceltme anlamını taşır. Arapça bir sözcüktür; şkr kökünden gelen şukr temeline dayanır. Bunlar etimolojik yaklaşımın sonuçları.

Bizim insanımızın teşekkür sözcüğüyle arası nasıldır? Aslında cevap aranacak olan soru budur.

Bunu birazdan anlayacağız. Fakat ilkin son dönemlerde özellikle gençlerde dil konusundaki bir tavır dikkatimi çekiyor. Bunu sizlerle paylaşmak isterim. Bu tavır, sözcük kısaltma, bir ibareyi (birkaç sözcükten oluşan bir anlatım) kendince kısa ve öz anlatma. Söz gelimi sosyal medyanın vazgeçilmez haline gelen "facebook" terimini "face" olarak kısaltmak. Bu pek revaçta. Hatta içinde bir oranda bilmişlik de barındırıyor. Bu konuyu eleştirmeye kalkışmanızı salık vermem. Neden mi? Muhatabınız hafifçe dudağını bilerek sizi cahillikle bile itham edebilir. Bunu yüzünüze karşı söylemese de, içinden geçen budur.

Konuyu dağıtmadan teşekkür etmeye geleyim. Biraz önce söylediklerimden elbette teşekkür de nasibini alır. Yakışanı, bir kişinin muhatabına, kendisine yapılan bir iyiliğe, bir jeste karşı "teşekkür ederim" demesidir. Fakat bunu pek duymazsınız. "teşekkür"le muhatap konuyu noktalar.

Buna aslında şükretmeniz gerekir. Neden mi? Artık teşekkür etmek bir istisna halini alıyor. Bu davranış modeli hızlı bir ivme içinde çoğalıyor. Sanki muhatap bir iyiliği ya da bir jesti yapmakla yükümlüymüş gibi, karşısındaki kişi suskun kalıyor ya da "Okay" (Türkçe söylemiyle: Okey'le konuyu nokt alıyor. Bu sözcük teşekkürün yerini tutar mı? Elbette tutmaz. Teşekkürün

içinde bir kibarlık gizlidir. Bu, konuya bir seviye kazandırır. Bu sayede teşekkür eden de, teşekkürü alan da memnun olur.

Bunları yazarken aklıma geleni sizlerle paylaşmak isterim. Yeryüzünde bence en zor şey insan eğitmektir. “Eğitmek” sözcüğünü seçerek kullandım. Eğitmek, öğretmekten farklıdır. Öğretmek, belirli kurallar çerçevesinde bilgileri muhataba ulaştırmaktır. Bunun için öğretmenin koynu bilmesi ve bunu karşısındaki kişiye onun kolayca anlayacağı bir tarz ve üslupla aktarması ve onun bilgi dağarcığına yerleştirmesi gerekir.

Eğitim ise öğretmekten farklıdır. Eğitimin alanı o denli geniştir ki, yaşamın her alanını kaplar. Eğitim aslında ailede başlar, sonra eğitim kurumlarında, okullarda, kurslarda, stajlarda devam eder. Kısa ve öz açıklaması ile eğitim kişinin toplum içindeki tüm doğru ve uygun davranış modellerini kapsar. Bunun en tipik örneği, eski deyimiyile “adab-ı muaşeret”, yeni deyimiyile “davranış kurallarıdır. Bu kavramın alanı da o denli geniştir ki, söz gelimi sofrada yemek yemenin olması gereken davranış kuralları, bir küçüğün bir büyüğe karşı bilmesi ve uygulaması gereken davranış kuralları gibi.

Bu yaklaşımın en temel sonucu, bir kişinin edepli olması ya da olmamasıdır. İyi insan, makbul insan elbette edepli olandır. Bu, kişiyi yüceltir; toplum içinde üstün bir yere sahip olmasının yolunu açar. Aksine, edepli olmayan kişi toplumda yadırganır, kişilik olarak benimsenmez, ayıplanır. Bu da ahlak kavramının temelini gözler önüne serer.

Söze teşekkürden girdim, nerelere geldim. Her şey iyi bir toplum olma amacı içindir. Toplumu insanlar oluşturduğuna göre, iyi toplum olmak için o toplumun iyi insanlardan oluşması şarttır. Toplumda iyilerin yanında kötülerin, edeplilerin yanında edepsizlerin, eğitilmişlerin yanında eğitimsizlerin bulunması da eşyanın tabiatında vardır. Olması gereken, iyilerin, edeplilerin çoğunlukta olmasıdır. O zaman bir toplum yeryüzü ölçeğinde üstün bir seviyeye yerleştirilir.

Bu da insana ancak gurur verir...

TELEVİZYONDA DİZİ YAYINCILIĞI

İlkin televizyon yayıncılığı ile ilgili birkaç söz. Bu yayıncılık temelde basın özgürlüğü içinde ele alınması gereken bir faaliyettir. Anayasal yaklaşımda basın özgür olduğuna göre, televizyon yayıncılığı da özgürdür. Bu tespit, konuyu özgürlük açısından ele almaktır. Fakat iş bununla bitmez.

Son dönemlerin moda ve yerleşik deyimlerle medya, toplumdaki tüm yayın türlerini kapsar. Gazete-dergi çıkarmak, kitap yayınlamak, radyo yayıncılığının yanı sıra televizyon yayıncılığı olarak kısaca ifade edilebilir.

Tüm bu yayın türlerinin elbette bağlayıcı kuralları vardır. Bunlar ilgili yasalarda ve öteki mevzuatta karşınıza çıkar; bunların bağlayıcılığı tartışılmaz. O kadar ki, aykırı eylemler yasal yaptırımlarla kendini gösterirler. Bu işin hukuk yanı.

İşin öteki yanı, tüm yayıncılık türlerinin temelinde yatan görevleridir. Bu görevler kısaca toplumu aydınlatma, bilgilendirme, eğitme ve eğlendirme olarak ifade edilebilir.

Uzun yıllar oldu. Televizyon yayıncılığında devlet tekeli sona erdi. Bugün olayın neresindeyiz? Televizyonların kanal sayısını tespit etmek, uzmanların dışında her halde imkansız. Saymakla bitmez. Ulusal yayın yapanlar, bölgesel yayın yapanlar, yerel yayın yapanlar.

En geniş ağ ulusal boyutta yayın yapanlarda olduğuna göre, onları ele almak uygun olur. İlk tespit şudur: Bu kanallar yirmi dört saat yayın yaparlar. Bu süreyi doldurmak elbette zor. Çözüm nedir? Bir kere tekrarlar. Sonra, kimse kusura bakmasın, hiçbir işe yaramayan programlar. Artık bu ülkenin halkı var ya, her ağzını açan kişinin halkı. O halk da artık yutmuyor.

Eskilerde çok tekrarlanan “halk böyle istiyor”, sloganını halk tünden reddediyor; iyiyi güzeli istiyor.

Çözüm nerede? Bir kere, ne demek her gün yirmi dört saat yayın. Televizyon yayınları en geç gece yarısı bitmelidir. Unutmamak gerekir ki, bu ülkenin çalışan, üreten insanlara ihtiyacı var. Televizyon yayını olmazsa, sabaha kadar televizyonunun başında oturan kişi de olmaz.

İtiraz hazır: İsteyen seyrediyor, istemeyen seyretmez. Ama hanımlar, beyler mesele orada değil. Devletin bu konuda yaptığı harcamayı hiç mi düşünmek gerekmiyor?

Uzun sözün kısası: Televizyon yayınlarının sürelerini kısıtlamak şart. Bunun basın, medya özgürlüğünü ortadan kaldırmakla da ilgisi yok.

Konu televizyonda dizi yayıncılığına gelince, bunun temel işlevinin kişileri eğlendirmek, onlara hoşça vakit geçirtmek olduğunu söylersem, sanırım hata etmiş olmam.

Türk televizyon yayıncılığı bugün ne düzeyde, olması gereken yerde mi?

“Bir dokun, bir ah işit” sözü, güzel Türkçemizde yer alan binlerce güzel, anlamlı özdeyişten yalnızca biri. Bu arada konuyu dağıtmadan söylemek isterim ki, Türkçedeki kadar atasözü ve özdeyişin başka dillerde olduğunu sanmıyorum. Bunların en önemli yanı, bir konuyu o denli kısa, öz açıklamak, anlatmaktır. Buna ancak ne denir? Bunlar yoluyla “taşı gediğine koymak”

Televizyonda dizi yayıncılığını gelin birlikte çözümleyelim. Bu sözcüğü doğru anlamında kullandığımı söyleyebilirim, çünkü ülkemizdeki televizyondaki dizi yayıncılığını tahlil edeceğiz; deyim yerindeyse, MR’ını çekeceğiz.

Nereden başlamalı?

Dizinin bir bölümü geçmiş haftanın özeti ile birlikte yaklaşık 250-300 dakika sürebilir mi? Tabii ki süremez. Bu ekran

karşısındaki insana gına getirir. Özet, başlığı altında bir önceki yayının tamamına yakınının yeniden gösterilmesi nasıl açıklanabilir? Tabii ki mantıken açıklanamaz. Ancak yayıncı kuruluşun özet+yeni bölüm birlikteliğiyle “geceyi kurtarmak” başarısını (!) ortaya çıkarır.

Bu konuda kamuoyunda zaman zaman karşı koymalara rastlıyoruz. Fakat bunların, rahmetli Metin Toker’in Türkçemize kazandırdığı deyişle, hiçbir “kıymet-i harbiyesi” yoktur. Bilen bildiğini okur. Her şey bir yana, oyuncular+kamera arkası çalışanları ülkemizde örgütlü bir meslek güvencesine sahip olmadıkları için(öz Türkçe açıklaması: sendikaları olmadığı için) , bu duruma boyun eğmek mecburiyetindedirler. Hani insanoğlu ülkemizde demiş ya “Viran olası hanede evladı ayal var.” Bunun açıklaması: Ben sizin istediğiniz yapmazdım, ama evde çoluk-çocuk ekmek bekler. İşte bu “pazarın” insanların içinde bulunduğu durum da budur.

Konuya çalışma güvencesi açısından bakarsak, acaba resim ne söyler? Böyle bir güvencenin yerinde yellere eser. Televizyon kuruluşu ile yayını üreten şirket girmişler kol kola, ellerinde borazan, istedikleri gibi öttürürler. Dillerinde bir persenk(bazılarınca: pelesenk) namı “reyting” değerlendirme olarak anılır. Bu konudaki kriterler de cabası. Bir dizi başlar, birkaç hafta sonra dizi sizlere ömür. Özrü: Dizi reyting almadı, erken final yapıyor. Bu da lafın kibarcası. Doğrusu, dizinin boynu vuruluyor. Yoksa final falan yok. Ayrıca kabaca: İzleyiciyi de takan yok.

Bu satırları yazarken bir kez daha hatırladım ki, her şey güce göre biçimleniyor. Güçlü olmak aslında birlikten geçiyor, şayet sağlanabilirse. Hukuk da yasalar da güce göre işliyor.

Bunun yanı sıra, toplumsal yaşamda hangi konuyu ele alırsanız alınız, her sonucun altından insan çıkar. İyi insan iyiyi, güzeli ortaya koyar; kötü insan Latin özdeyişinin dediği gibi, homo homini lupus est (insan insan için bir kurttur).

Yıllar önce, ülkemizde televizyon yayıncılığında devlet telkininin sona erdiği dönemin başında, üniversiteden bir grup

olarak bizden bir televizyon yayıncılığı yasa taslağı yapmamız istenmişti. Biz de kolları sıvayıp işe girişmiştik. Bir taslak ortaya çıktı.

O dönemlerde ülkemizdeki trafik terörü yine zirvedeydi. Dedik ki, taslağı bir hüküm koyalım, her TV yayın kuruluşu haftada bir kez trafik eğitimi verilen bir program yayınlasın. Bu öneri çok beğenildi ve yasalaştı. TV kuruluşları bu programları bir süre yayınladılar. Ne zaman mı? Sabaha karşı 04.30'da. Fazla söze ne gerek var !

Her şey insanda biter, öyle değil mi?

YEMİN ÜZERİNE

Yemin nedir? Bir işi yapmak veya yapmamak hususunda ileri sürülen bir iddiayı kuvvetlendirmek için, üstün tutulan bir ya da birden çok değere, belirli sözcüklerden oluşan bir bütünü tekrarlayarak, inanıldığını ortaya koymaktır.

Yemin, niteliği açısından toplumlarda yeri olan evrensel bir kavramdır. İnsanoğlunun inanma yetisi mutlaklık taşıdığı içindir ki, yeminden söz açıldığı zaman, bunun her toplumda, değişik yol ve yöntemlerle de olsa, mutlak yeri vardır. Yemin kimi zaman yazıya dökülmüş bir sözcükler bütünüdür; kimi zaman sözle ifade edilen bir inanç yumağıdır. Toplumsal özellikler dikkate alınarak belirtmek gerekir ki, yemin kimi zaman yalnızca bir ya da birden çok işarettir.

Toplum yaşantısında yeminin rolü ve önemi yadsınamaz. Özellikle inanma yetisi kuvvetli olan insanlarda yemin vicdani açıdan mutlak bağlayıcılık taşır. O kadar ki insanlar yemine sadakatte kusur ettiklerinde ya da yemine aykırı davrandıklarında, bundan korku duyarlar, telaşa kapılırlar; günah işledikleri nedeniyle, bu günahı kurtulmanın yollarını ararlar. Bu bağlamda adak adamak, bu adağı yerine getirmek, böylece bir kötü sonucu ortadan kaldırma niyet ve amacı, yeminin toplumdaki gücünü daha da büyütür.

Toplumsal yaklaşımda yemine verilen önem kendini özellikle göreve başlama aşamasında, belirli kamusal görevlilerin göreve başlayabilme koşulu olarak öngörülür. Bu koşul hukuk metinlerinde ifadesini bulur. Bir kamusal görevli bir yemin metnini tekrarlayarak, görevini layıkıyla yapacağını sözünü vermiş olur.

Anayasal boyutta iki örnek vermek isterim.

Cumhurbaşkanı TBMM genel kurulunda, “Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine and içerim.” der.

Milletvekilleri de TBMM genel kurulunda “Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakatten ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine ant içerim.” derler.

Yeminden söz ederken hekimlerin yemininden söz etmemek olmaz. Bu yemini dünya Hipokrat(Hippokrates) (d. MÖ 460, İstanköy - ö. MÖ 370, Larissa), tıbbın babası olarak anılan İyon hekimine borçludur. Hekim olan babası tarafından yetiştirilip birçok yerde hekimlik yapmıştır. Anadolu'nun kuzey illerini gezdikten sonra, İstanköy adasına dönerek hekimliğini sürdürmüştür. Antik İyonya'da bilimsel gelişme ve felsefe ile sınıksızlığı olan hekimlik gözdeydi. Bu gelişme Hippokrates ile doruğa ulaştı. Kendisine göre tıbbın ilk kuralı “Primum non nocere” (Önce zarar verme!) ilkesidir(bkz. Google, Hipokrat vikipedi).

Günümüzde de gücünü ve bağlayıcılığını koruyan Hipokrat Yemini şöyledir:

“Tıp fakültesinden aldığım bu diplomanın bana kazandırdığı hak ve yetkileri kötüye kullanmayacağıma, hayatımı insanlık hizmetlerine adayacağıma, insan hayatına mutlak surette saygı göstereceğime ve bilgilerimi insanlık aleyhine kullanmayacağıma, mesleğim dolayısıyla öğrendiğim sırları saklayacağıma, hocalarıma ve meslektaşlarıma saygı göstereceğime, din, milliyet, cinsiyet, ırk ve parti farklarının görevimle vicdanım arasına girmesine izin vermeyeceğime, mesleğimi dürüstlikle ve onurla yapacağıma namusum ve şerefim üzerine yemin ederim.”

Sizlerin bu yeminleri nasıl değerlendirdiğinizi ve yorumladığınızı aşağı yukarı kestirebiliyorum. Zihinlerinizi kurcalayan soruyu, sizlere yardımcı olmak adına izninizle ben soruyorum: Günümüzde yeminlere sadakat ve riayet var mıdır?

Bu soruya cevap ararken ilkin bir tespit yapmak uygun olur. O tespit şudur: Yemine sadakatsizlik, başka bir anlatımla riayetsizlik, hatta bir adım daha atarak, yemine aykırılığın yaptırımını nedir? Belirtmek isterim ki bu yaptırım hukuki bir yaptırım değildir, çünkü hukuk boyutunda bir sonucu yoktur. Yeminin yaptırımını önce insanın kendi vicdanında, daha sonra toplum vicdanında yansımaları bulur. Bu yansıma hangi yemine sadakatsizlik gösterildiğine, aykırı davranıldığına göre değişir. Yukarıdaki örnekler açısından yapacağımız bir değerlendirmede, cumhurbaşkanı ya da bir milletvekili yeminine sadakat göstermediğinde, toplumda bunun yaptırımını siyasal boyutta ortaya çıkabilir. İnce tahlil yapabilen seçmen bunun cezasını seçim sandığının başında verecektir. Nasıl mı? O milletvekilinin partisine ve şayet yeni seçimde de adaysa, ona oy vermeyerek.

Hipokrat yeminine aykırı davranışın sonucu nasıl ortaya çıkar? Öyle ya, diplomanın bana kazandırdığı hak ve yetkileri kötüye kullanmayacağıma, hayatımı insanlık hizmetlerine adayacağıma, insan hayatına mutlak surette saygı göstereceğime ve bilgilerimi insanlık aleyhine kullanmayacağıma, denilen bir hekimlik yeminine uygun davranmak tıbbi deontolojiye riayetle başlar. Bunun temelinde hasta insanı sağlığına kavuş-

turmak, sağlıklı insanın hasta olmasını önlemek için çaba harcamak yatar. Durum böyle olunca, bir estetik cerrahi uzmanı, günümüzde çok kötü örneklerinin yaşandığının aksine, çalıştığı kliniği ya da hastaneyi bir güzellik salonuna çevirmez. Bu tavrı tıbbi amacın dışında bir kazanç kapısı yapmaz.

Ey hekimler, sizler bu ve bunun gibi aykırı davranışları sergilediğiniz sürece, halk deyimiyle, Hippokrates mezarında dönüp durmaz mı?

TARİH YAZMAK O KADAR KOLAY MI?

Elbette değil. Tarih yazmak, ismi üstünde, bir sonucu tarihe kazımak, tarihte iz bırakmak demektir. Osmanlı'da saltanat sona erinceye kadar, otuz altı padişah tahta çıkmış, uzun ya da kısa sürelerle görev yapmış. Tarih uzmanlarının dışında, kaç kişi bu padişahların hepsinin ismini hatırlar? Her halde sayı çok azdır.

Bu noktadan hareketle belirteyim ki, ismi hatırlanmayanlar demek ki tarih yazmamışlar, gelip geçmişler yalnızca.

Bu başlık altında aslında tarih yazmak terimini spor alanında ele almak istiyorum. Bu terimle, bu terimin kullanılması ile ilgili beni rahatsız eden bir taraf var. Nasıl mı?

Diyelim ki, Türk milli futbol takımı ya da bir kulüp takımı bir uluslararası karşılaşmada iyi bir sonuç aldı. Ertesi gün değil, daha o akşam, televizyon kanallarında, ertesi gün basında koca koca puntolarla manşetler: Dün akşam tarih yazdık ! Nasıl, yarıştığı spor dalının iyileri arasında gösterilen bir kulüp takımını ya da bir milli takımı Türk takımı yendi. Bundan daha doğal ne olabilir ki. Sporda, dillere persenk(bazılarınca: pelesenk) olan söz şudur: Sporda yenmek de var yenilmek de. İşte sözün doğrusu.

Ama bizim ülkemizde bu işi meslek edinenler bayırlar her başarıda tarih yazmaya. Ama işin aslı öyle olmamak gerekir. Tarih yazmak bir istisnadır. Öyle her gün tarih yazılmaz. Sözü hiç uzatmadan söyleyeyim. Bu tavrın altında bence aşağılık kompleksi var, kendini küçük görmek var. Öyle olmasa, terim yerindeyse, her dakika tarih mi yazılır? Elbette yazılmaz.

Bu illetten kurtulmamız şart. Biraz düşünerek doğruyu bulabiliriz, görebiliriz. Her başarıda tarih yazmayız. Doğru yak-

laşımı şöyle kurarız. Yerlisi ve yabancıları için şu tavrı sergileriz: Biz karşı takımdan daha üstündük. Sonuç bunu gösteriyor. Bir başka karşılaşmada sonuç ne olur, bilemeyiz.

Bunu ancak yaşayarak görürüz. İstikbale mektup yazmak şansımız olmadığına göre, rehberimiz ne olmalı? Çalışmak, çalışmak, çalışmak...

ÖZDEYİŞLER ÜZERİNE

Türkçemizde çok sayıda özdeyiş var. Başka ülkelerin bu konudaki dağarcıkları çok kısır bence.

Özdeyiş nedir? Özdeyiş karşılığı vecize, aforizma ya da özlü söz terimleri de kullanılır. Düşünce, duygu ya da ilkeleri kısa ve öz bir biçimde anlatan sözlerdir özdeyişler. Kimi zaman motto, kelamı kibar ve ülger olarak da anılırlar. Özdeyişlerin söyleyeni genellikle bellidir; ancak bazı sloganlaşmış özdeyişlerin kimin tarafından yaratıldığı bilinmeyebilir.

Özdeyiş derin anlamı olan geniş duygu ve anlatıların tek ve sloganımsı cümle şeklini almış halidir. Yani, derin duygu tasvirleri ve onlarca kelimeyle ifade edilmeye çalışılanın tek solukta çıkmasıdır.

Her özdeyiş doğru mudur, doğru duygu ve düşünceyi anlatır mı?

Bunun üzerinde durmak uygun olacak.

“Erkekler ağlamaz” Bu sözü çok duyarsınız. Hatta daha çok küçük yaştaki bir erkek çocuğu, her hangi bir nedenle ağlıyor. Diyeyim ki düştü, canı yandı; ağlama tepkisi verdi. Etraftan hemen teselli sözü yetişir imdada. “Sen erkek adamsın; erkekler ağlamaz.”

Bu gerçekten doğru mu? Ağlamakla erkek olmak arasında bir çelişki mi var? Ağlamak zayıflık işareti mi; ağlamamak gücü, kuvveti göstermek mi? Oysa insanoğlu nasıl gülerse, öyle de ağlar, öyle değil mi? Bunun erkeklikle dişilikle ne ilgisi olabilir ki. Gülmek söz konusu olduğunda, nasıl cinsiyet ayırımı ve sınırlaması yapılmıyorsa, ağlamaktan söz edilirken

de bu yapılmamalıdır. Ağlamak, insanın acısını, derdini dışa akıtmasından başka bir şey değildir. Ağlamak ferahlatır, yüreği rahatlatır. Dökülen her gözyaşı bir canlandırma unsurudur. Sevinç de ağlatır bazen. Bu bir psikolojik tepkidir, insancıldır, insan olmaya dahildir.

Durum böyle olunca da “erkekler ağlamaz” özdeyişinin doğru olmadığı, yanlış bir yaklaşım olduğu da ortaya çıkar.

Özdeyişlerden söz ederken, bir başka nokta daha var, üzerinde durulması gereken.

Birbiriyle çelişkili özdeyişleri nasıl açıklayacağız? “İyi insan lafın üzerine gelir” bir yandan; “köpeği an, değneği eline al” öte yandan. Bunun hangisi doğru, hangisi inandırıcı. Üzerinde durmaya değer. Mantık çerçevesinde yapılabilecek olan yorumu şöyle özetlemek uygun olsa gerek. Bir toplulukta ya da iki kişi oturmuşlar sohbet ediyorlar. Sohbet de tanıdıkları bir kişinin etrafında dönüyor. Bu arada o kişi de oraya geliyor. Onun hakkında konuşanların bu olguya bir parmak basmaları gerekir. Nasıl? Diyebiliriz ki, konuşmanın içeriği o kişinin aleyhinde bir akış içindeyse, “köpeği an, değneği eline al” formülü uygun düşer. Şayet konuşma o kişiyi övme ya da iyi niteliklerini belirtme biçimindeyse, “iyi insan lafın üzerine gelir” şıkkı yerini bulmuş olur.

Özdeyişlerin büyük çoğunluğunu yaratan kişi/kişiler bellidir. Bu nedenle de bu tür bir özdeyişten söz ederken, onu yaratan kişinin adı da birlikte belirtilir. Yüce Atatürk’ün “ne mutlu Türküm diyene” özdeyişinin anlamı ve önemi de vurgulanmış olur.

Özdeyişlerden söz ederken mutlaka yapılması gereken bir tespit kanımca şudur: İster kişiye ait türden olsun, ister anonim(söyleyeni bilinmeyen), bir şey mutlaktır. Her özdeyiş bir zeka ürünüdür. Zeka ile ancak, sayfalarca yazılarak anlatılabilecek olan bir konu, birkaç sözcükten ibaret bir ibare ile açıklanabilir ve zihinlere kazınabilir. Bu vesile ile söylemek isterim ki, bence yeryüzünün yaşanılan bir yer olmasını sağ-

layan etken, insanların eş değerde ve seviyede zekaya sahip olmamalarıdır. Böyle bir şey dünyanın felaketi olurdu. Belki de, biraz abartarak diyorum ki, dünya olmazdı. Bu konuya dalarsa insan, içinden çıkılmaz bir girdaba kapılır. Nasıl, neden, hangi etmenler ve etkenlerle insanların bazıları zeki oluyor, bazıları ise olmuyor. Bu arada skalayı bozanlar da var; elbette olumlu anlamda. Bu üstü kapalı anlatımın altında dâhiler yer alıyor tabii ki. İnsanlık onlar arasında yer alan, insanlık adına büyük başarılarla imza atanları unutabilir mi, ne mümkün. Onların isimlerini burada sıralamak isterim. Ama ya bazılarını unutursam, onlara ayıp etmiş olmam mı? Olurum elbette, hem de hiçbir şekilde affedilemez bir ayıp...

BİRAZ POLİTİKA KONUŞMAYA NE DERSİNİZ?

Polis, Eski Yunan'da bir şehir veya şehir-devletti. Kelimenin bir diğer anlamı ise böyle bir şehrin vatandaşlar topluluğu idi. Klasik Atina ve aynı dönemdeki şehirler için bu terim çoğu zaman "şehir devleti" olarak çevrilir. Aynı kavramın Latincesi *civitas* tır.

Polis kavramının üç farklı boyutu vardı:

- Sosyal anlamda belli hakları olan vatandaşlar topluluğu.
- Mekansal olarak, şehir ve onun toprakları, onu besleyen ekosistem.
- Egemen, başka devletlerle ilişkileri olan bir devlet.

Bu noktadan hareketle söylemek gerekir ki, "politika" kavramının temelinde "polis"(devlet) terimi yatar. Bu bağlamda bugün politikanın çok değişik tanımları yapılırsa da, en doğru olanı galiba "devleti yönetme sanatı" dır.

Günümüzde devlet nasıl yönetilecektir? Bunun için ilkin bir örgütlenme şarttır. Bu örgütlenme modeli siyasal partidir. Ülkeyi yönetmeye talip olanlar bir çatı altında toplanırlar. Bu yapılanma bir siyasal partiyi ortaya çıkarır. Parti içinde toplanan kişiler belirli ilkeleri, plan ve programları ortaya koyarak ülke yönetimine talip olurlar. Bunun içindir ki siyasal partilerden söz ederken yapılan tanımın içinde, ülkeyi yönetmek amacıyla siyasal iktidara sahip olmak için gerçekleştirilen örgütlenme ibaresi yer alır.

Bir siyasal partinin içinde yer alarak çalışan kişilere politikacı denilir. Bu terimin içinde yukarıdaki tanıma uygun tavır

ve davranış içinde olan, bu uğurda hizmet eden, edecek olan kişi de bir unsurdur.

Politikacıya düşen görevler nelerdir? Bunu Anayasanın Başlangıç Bölümünde okuyoruz:

“ (..) Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu”nu dikkate alarak çalışmaktır.

Bu Anayasayı uygulamak ve ülke için çalışmak ve üretmek durumunda olanlara yol gösteriyor.

Öte yandan TBMM çatısı altında politika yapmak hakkını kazanan milletvekilleri de ant içiyorlar. Ne diyorlar ? « Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma, toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanmasını, büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine ant içerim. “

Bu ülkenin insanı geçmişte de soruyordu, şimdi de soruyor ? Peki ben ne olacağım? Demokratik düzenlerde devlet birey için var olduğuna göre, bunu sormak en tabii hakkı bireyin. Benim için ne yaptın demek, temsilcilik verilen, TBMM’ye gönderilen “vekiller” için mutlak cevaplandırılması gereken bir soru.

Politikacının görevlerinden başlıca ikisini kısaca gözden geçirmekte fayda görürüm:

Hukukun üstünlüğü: Devletin hukuka ve Anayasaya bağlı olması, hukuk düzeninin ve yasaların egemenliğinin sağlanması ise, biz bunun neresindeyiz? İnsanımızın yasalar önünde eşitliğini en azından sağlayabiliyor muyuz ?

Toplumun huzur ve refahı: Bu halk için bir ütopya mı ? Devletin temel görevleri olan sağlık, milli eğitim, adalet hizmetlerinden yararlanma, maddi ve manevi varlığını geliştirme, çalışma, üretme, kazanma, dinlenme v.b. haklarına ne ölçüde sahibiz?

Bu yazıyı yazmamın nedeni tabii ki içinizi karatmak değil. Ülke çok yakında yeni bir Anayasa ile tanışacak. Hazırlıklar hızla ilerliyor. Görünen köy kılavuz istemezmiş. Politika gibi bir iddialı işi halen sürdürenlerle, bu işe girişeceklerle-haddim olmayarak- yürürlükteki Anayasanın ilkelerini sergilemek istedim. Bu ilkelerin yeni Anayasada da yer alacağını tahmin etmek için kâhin olmak gerekmez. Ama önemli olan hukuk metinlerinin yanı sıra, o metinlerde yer alan güzel düşünce ve amaçların gerçekleştirilmesi, devletin birey için var olduğunu kanıtlamaktır.

Politikacıların, biz bunları zaten biliyoruz, seslerini duyar gibiyim. O halde sorun yok. Bizim de sizden halk olarak(siz bizden her zaman "halkım" diye söz edersiniz ya) istediğimiz, bildiklerinizi yalnızca hayata geçirmeniz.

İnönü Stadı yıkıldı, peki sonrası?

Hemen girişte söyleyeyim. Bu yazı birinci kitapta yer alan bir yazının devamıdır.

O yazıda neler demiştim?

" İnönü Stadı'nda hummalı bir çalışma var. Yapma değil, yıkma çalışması. Yıkma kötüdür, fakat bu kez öyle değil; yerine yeni stat yapılacağı için. Toz bulutları havada, taş, toprak, beton ne varsa dev kamyonların üstünde taşınıyor. Aslında taşınanlar bunlar değil, İnönü'de yaşananlar, anılar taşınıyor.

Bu eskide kalan spor mabedinde elbette bizim gibi eski kuşakların yaşadığı onca tatlı ve acı olay var. Ne de olsa 1950'lerde başlayan bir birliktelik bizimkisi.

"Yeni Açık" henüz inşa edilmemiş, orada gazhanesi var İstanbul'un. Maçlar elbette gündüz oynanıyor. Tam en hara-

retli bir yerde, bir gaz bulutu ki, sormayın gitsin, sanırsınız Auschwitz'in fırınları geri geldi. Ne yaparsınız katlanmak gerek.

Türkiye Ligi daha kurulmamış, İstanbul takımları burada "kapışıyorlar". Ama ne kapışma. Her şey o kadar güzel ki. Öyle yıldız futbolcular var ki, seyirci bunları mutlaka seyre geliyor; kendi takımından olsun olmasın, ne çıkar. Onları sıralamak ciltlere sığmaz. Küçük takımların büyük takımları "devirmeleri" de bir başka tat. Tat deyince, akşamüstü maçların ikinci yarısında çıtır çıtır taze simit tribünde ortaya çıkınca, insan daha ne ister ki hayatta.

İnönü'nün Dolmabahçe'de yapılması bir rastlantı hiç değil. Maç biter, beş, bilemediniz on dakika içinde stat boşalır; herkes evinin yolunu tutar, deniz yolundan, kara yolundan, üzgün ya da neşeli. Eşyanın tabiatına uygun bir tablo bu, aşılamaz, yalnızca yaşanır.

Şimdi gidiyorlar tüm anılar gözleri yaşlı buradan, sevinç ya da hüznü yüklü anılar. Arkalarına bakamıyorlar, asla utançtan değil; tarihin derinliklerine yol alıyorlar.

Yeni stat elbette görkemli olacak, Karakartal'a bu yaraşır. En kısa sürede açmak gerekir, tarihin yeni sayfasını. Genç kuşakların da anlatacakları olacak elbet, sonraki kuşaklara.

Bir dileğim var, tüm içtenliğimle, yeni stada konulacak isimle ilgili. Dünyayı sarmış olan hataya Beşiktaş düşmesin, stadın adında "Arena" olmasın. Neden mi? Arena kini ve kanı çağrıştırdığı için aynı zamanda."

Peki, şimdi olayın neresindeyiz?

"İnönü Stadı" ismi tarihe karıştı. Beşiktaş Jimnastik Kulübünün (BJK) stadyumunun adı şimdi bir telefon şirketinin isminin arkasında yer alan "arena" sözcüğü ile ifade ediliyor. Sizin anlayacağınız, yine parayı veren düdüğü çaldı. Kulübün yönetimine sorduğumda, aldığım cevap şuydu: Şirket böyle istiyor; sözleşmeye hüküm koydular.

Peki anladık. Şirket ismini yazdırdı. Arena ne oluyor? Onun da mı şirketin menfaatine katkısı var? Bence yok. BJK yönetimi modaya uydu. Ne moda ama.

Yeri gelmişken, hakkı teslim etmek de uygarlığa dahil. Nasıl mı?

Spor tesisinden söz ediyoruz ya, işte size örnek: Ülker Stadyumu Fenerbahçe Şükrü Saraçoğlu Spor Kompleksi. Neden başlıkta arena yok? Yakışmıyor da ondan. Arena, kan demek, ölüm demek, kısacası vahşet demek.

Bu vesileyle benden Fenerbahçe Spor Kulübü yönetimine kucak dolusu sevgiler ve tebrikler. Kötü niyetliler öyle düşünür diye: Ben Fenerbahçeli değilim. Bu satırlarımın sübjektif, duygusal bir yanı yoktur.

Beşiktaş Kulübünü yönetenler sakın ola ki, kulübümüze dev bir tesis kazandırdık diye böbürlenmeyin. Siz kulübün tarihini gömdünüz yalnızca. Bugün olmasa bile, tarih gün gelir bunun hesabını sorar. Haberiniz olsun, dost acı söyler...

SELAM VERMEK, SELAMI ALMAK VE BERA- BERİNDE GETİRDİKLERİ

Önce bir selam tanımlaması vermek uygun olur: İnsanlar arasında bir karşılaşmada karşılıklı kullanılan bir esenlemedir. Sözlü ya da baş eğme, eli yukarıya kaldırma ya da başa götürme, şapka çıkarma, belden yukarısını hafifçe öne eğme ya da eli göğsün üzerine koyma biçimlerinden biriyle yapılan esenleme davranışlarıdır.

Selam türü resmi ya da özel hayatta yukarıdaki tarzlara uyum gösterir. Selam niçin verilir, niçin alınır? Önce selam vermek: Bu hareket, her şeyden önce, muhatap için iyi dilek göstergesidir ve içinde çok şey barındırır. Günün zamanına göre, gündüz ya da gece, zamanınız size iyilikler, uğurlar, güzellikler getirsin demektir. Selamı almak: Bu tavır, yukarıdaki tanımlara uygun olan biçimde gerçekleştirilir. Selam almanın içinde teşekkür vardır. Bu sözle ifade edilmese de, muhatabın iyi niyet göstergesine aynen mukabele etmektir. En önemlisi, selam, çok önemli bir neden yoksa, mutlaka alınmak gerekir. Aksine bir tavır kabalık teşkil eder; ayıplanır.

Günümüzde önce batıda bu olayın neresindeyiz? Selam vermek ve selamı almak o denli doğaldır ki, insanlar bunu hiç düşünmeden, adeta bir refleks gibi uygularlar. Hatta bunun için insanların birbirlerini tanımaları gerekmez. Bir toplumsal davranış modelidir. Hele hele bir selamı almamak, batı insanının anlayabileceği bir şey değildir.

Bize gelince, giderek yoğunlaşan biçimde insanların selam vermediklerini ve verilen selamı almadıklarını söylemek yanlış olmaz. Bunun mantıklı bir açıklaması olamaz. Birileri çıkıp da bana selam vereni tanı mıyordum. Bu nedenle selamını al-

mama ve onan karşılık vermeme gerek yoktu, yaklaşımının bağışlanacak bir yanı yoktur. Bu tavır ancak kabalıkla, sosyal olmaktan nasibini almamış olmakla açıklanabilir.

Eskilerde erkeklerin fötr şapka takmaları âdettendi. Bu şıklığın bir sembolüydü, bir bakıma. Fötr nedir, denilince, birkaç kelime yazmak uygun düşer. Fötr, keçeden yapılmış bir şapkadır.

Yirminci yüzyılın başlarında fötr, şıklığı, takanın başını rüzgardan ve hava şartlarından koruması ve kullanılmadığı zaman katlanabilmesi gerçeğiyle şehirlerde popüler hale gelmiştir. O dönemlerde şapka, genelde yasak bölge gansterleri ve onları adalete teslim etmeye çalışan dedektiflerle özdeşleştirilmiştir. Fötr'ün popülerleşmesi çok sayıda farklı stilin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Fötr şapkalar neredeyse akla gelebilen tüm renklerde bulunabilmekteydi, ancak siyah, gri ve taba/kahverengi en popüler olanlardı.

Yolda karşılaşan iki erkeğin başlarını hafifçe öne eğerek, fötr şapkalarının ucundan nazikçe tutarak yukarı doğru kaldırmaları ve muhataplarını selamlamaları, nasıl bir ritüeldi, insanları kendilerine hayran bırakan türden.

Şimdi fötr şapkaların yerinde yellere esiyor. Çok ender fötr şapkaya rastlansa da, insanlar bir tuhaf bakıyorlar. Neden mi, onlar yalnız kasket biliyorlar da ondan. Oysa şehirlerde kasket giymek âdeti yoktu. İnsanlar şehirde bir kasketli kişi görseler, onun bir nedenle, ziyaret ya da iş, kasabadan, köyden, hasılı kırsal kesimden gelmiş olduğunu düşünürlerdi.

Bu sözlerimin yanlış anlaşılmasını istemem açıkçası. Ben, kentli-köylü ayırımı yapmıyorum. Yalnızca geçmişe bakarak sosyolojik gözlemlerimi sizlerle paylaşıyorum. Bir açıdan da o dönemlere yetişmemiş olan kuşaklara geçmişten kesitler sunmaya çalışıyorum.

Konuyla bağlantısı nedeniyle, bir başka gözlemimi daha sizlerle paylaşmak istiyorum. Sizlerin de dikkatini çekiyor mu bilmiyorum. İnsanlar artık palto ya da pardesü, diğer adıyla

trençkot giymiyorlar; giyiyorlarsa da çok nadir. Varsa yoksa, yerleşik deyimiyle, mont. Mont, gömlek ya da kazak üstüne giyilen, insanı koruyan bir giyecektir. Genelde bele kadar uzanan, fermuarlıdır. Bunun adı eskiden mongomeri idi. Şimdilerde siz montgomeri dersiniz, insanlar size bir tuhaf bakarlar.

Bu giysinin nasıl bu denli yaygınlaştığını nasıl açıklamak mümkün olur? Acaba bu giysi, bir palto ya da pardesüye oranla daha ucuz olduğu için mi tercih ediliyor dersiniz. Bunun doğru olduğunu pek sanmıyorum. Hele günümüzün bir tür hastalığı olan “marka düşkünlüğü” dikkate alınırsa, montgomeri giymenin parasal yaklaşımla açıklanabileceğini sanmıyorum.

O halde nedir? Bu giysinin daha pratik olduğu söylenebilir mi? Bu da inandırıcılık taşıyor bence. Ayrıca bir palto ya da pardesünün “ciddiyeti” bir montgomeride var olabilir mi? Bence olamaz. Şöyle düşünün, bir iş görüşmesi için, bir lokantada bir ya da birkaç kişiyle buluşacaksınız. Randevulaştınız, lokantadan içeri girdiniz, sizi kapıda karşıladılar. Sizin üzerinizde bir montgomeri var. Vestiyerdeki görevli size dudak bükerek bakarsa, suçlu sayılabilir mi? Bir de tersini düşünün, bir pardesü ya da paltıyla lokantadan içeri girdiniz, karşılandınız, vestiyerdeki görevli sizi selamladı ve paltonuzu ya da pardesünüzü aldı. Bu acaba sizin içerdeki görüşmenize çok güzel bir başlangıç oluşturmadı mı?

Buraya kadar yazdıklarımı zihninizden geçirdiğinizde, siz zaten doğru cevabı verirsiniz. Bundan hiç şüphe etmem.

Genç okurlar beni “eskimiş” bir muhafazakâr olarak niteleyebilirler. Bu beni hiç rahatsız etmez.

Bu denemeleri yazarken benim tek amacım var: İnsanları düşündürmek istiyorum yalnızca. Yoksa herkesin benimle aynı düşünce, kanaat ve sonuçları paylaşmasını istemek, aklımın ucundan bile geçmez.

KREDİ KARTI KULLANIR MİSİNİZ?

Söze nereden başlamalı? Doğrusu şöyle olsa iyi olur. Kredi kartı nedir? Bu kart, bir banka ile müşterisi arasında bir borçlanma, belirli vadelerde borcunu ödeme ilişkisidir.

Sistem şöyle çalışır. Banka müşterisine bir hesap açar, eline adına düzenlenmiş bir kart verir. Kartın ismi ilişkiyi çok güzel anlatır. Banka bu kartla müşterisine demektedir ki, sana bu kartı veriyorum. Kartı alışverişlerinde kullan. Bana borcunu belirli dönemlerde ödersin. Bu sana iki olanak sağlar. İlki nakit taşımazsın, bu riskten kurtulursun. İkincisi, alışverişi yaptığında karşılığı olan paran olmasa da, bu alışverişi yine de yapabilirsin. Borcunu bana daha sonra ödersin.

Nasıl bir ilişki ama! Harika bir mekanizma. Hatta asla akıldan çıkarmamak gerekir ki, bankalar arası rekabet, kredi kartları ile borçlanmaları taksitle bağlama olanağını da getirmiştir. Bankalar bunu da müşteri çekme konusunda bir araç olarak kullanırlar.

Bu noktada olayı bir başka açıdan analiz edelim mi? Siz bu soruya hayır desanız de, ben bu analizi yapacağım. Zaten bu yazıyı bu amaçla yazıyorum.

Türk insanı kredi kartı kullanma olayının neresinde?

Bu resim, gerçek anlamında “bir dokun, bin ah işit” örneğini gözler önüne serer. İşte şöyle.

Bir kere bizim insanımız, terimi bağışlayınız, bir tüketim açığıdır. Bu konuda ne sınır tanır ne de hesap kitap bilir. Zannedersiniz kredi kartıyla alışveriş bankasının müşterisine bağlıdır. Bu borç/borçlar hiç ödenmeyecektir. Oysa, amiyane

tabiri affediniz, bazen iyi bir ifade için bu tür tabirlere gerek vardır. Kazın ayağı öyle değildir. Banka size gülücükler saçarak kredi kartını verdi. Ama borcunuzu vadesinde ödemediğinizde, ayağınıza öyle bir basar ki, günlerce acısı çıkmaz. İnsana Karadeniz’de gemilerini batırır.

Son dönemlerin modası şudur: Cüzdanında ne kadar çok kredi kartı varsa, o denli muteber ve klas bir kişisin. Öyle ya, bir ortamda cüzdanınızı açarak rengarenk kredi kartlarını gözler önüne serdiniz. İnsanlar size ne der? Aman bu ne itibar, bu denli bir makbul müşterilik. Oysa unutmamak gerekir ki, her kredi kartının sahibine sağladığı bir borçlanma sınırı vardır. Bunu bugünkü bilgisayar dünyasında aşmanız ne mümkün. Alışverişteki muhatabınız size makineyi uzatır, adeta gözünüzün içine sokarcasına, “hesap reddedildi”yi okutur. Ama çoğu müşteri artık o denli pişkin ki, hiç yüzü kızarmaksızın, “ bir de şunu deneyelim”. O da reddedildi, bir diğeri.

Bu konuda bir gözlemim de şu. Türk insanı kredi kartını/ kartlarını eline geçirdi ya, bunun hangi ölçülerde kullanılacağından öyle bihaber ya da işine geldiği için öyle davranıyor. Kadın, erkek, genç, yaşlı hiç fark etmiyor. Kişi köşe başındaki bakkal dükkanına (artık onların da adı market) girdi ve iki ekmeğe bir kutu süt aldı. Ödeme elbette kredi kartıyla yapılacak, nakit ödeme zinhar olmaz. Bakkal da ne yapsın, boynunu bükerek, bu tarz ödemeyi kabul eder. Şimdi sormak zamanıdır: Bu nasıl bir alışveriş türüdür? Ey tüketici sende hiç insaf yok mudur? Bakkala acımıyorsan, bankanın bilgisayar sistemine acı. Bu denli bir hesap için bankanın yaptığı harcamayı bir düşün. Bunu kimse düşünmez.

Laf buraya gelince, bir tespit hak kazanır. O tespit şudur: İnsanoğlu egoisttir. Her insanın egosu vardır, olmak zorundadır. Hatta psikiyatlara göre egosu olmayan insan ruhen hastadır. Ama insafınıza sığıyorum. Egoizmin de bir sınırı olmak gerekmez mi? Gerekir elbet. Ama bizim toplumumuzda gerekmez.

Bu dönemin insanlarını şanslı buluyorum. Tekniğin gelişmişliğinden yararlanma olanağı kendilerine sunulduğu için.

Fakat bu yararlanmanın da insancıl sınırlarına riayet edilse, daha güzel olmaz mı?

Bizi eleştirirken batıdan örnek vermeyi pek içime sindiremem. Ama gerektiğinde de oralara bir bakmaktan ne zarar gelir ki.

Siz, hangi ülkeden olursa olsun, bir batı ülke vatandaşına şu bizim “bakkal örneğini” anlatsanız, size öyle bir bakar ki, tariflere sığmaz.

“Biz bize benzeriz” özdeyişini ülke insanının çok kullandığı bir gerçektir. Ama gönül ister ki, bu özdeyiş göğsümüzü kabartacak olaylarda gündeme gelsin. Batı da bizden örnek alsın; biz de öyle olsak ya, ne güzel olur, desin.

ÜNİVERSİTE ÖĞRETİMİ ÜZERİNE SOHBET

Anayasa ne diyor?

“Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.”

Oldum olası hukuk metinlerini severim. Bu sevgi anayasa-da başlar, aşğılara iner. Fakat benim sevgim hiç değışmez. Ne den mi? Bu metinlerde her şey o denli güzel anlatılır ki, sanırsınız ülkenin her yanı güllük gülistanlık.

Oysa başlığa sadık kalarak bu yazıda üniversite öğretimi üzerine kısa bir sohbet yapacağız.

Söze nereden başlamalı? Önce geçmişe kısa bir bakış faydalı olur. Geçmişte ülkemizde yüksek öğretim denilince akla ilk üniversiteler gelirdi. Sonra yüksek okullar vardı. Bunlar belirli uzmanlık alanında yüksek öğretime hizmet ederlerdi. Bu kapsamda güzel sanatlar akademilerini elbette unutamayız.

Sonra rüzgârlar esti. Bir baktık ki büyük bir iştahla yüksek okullar ve akademiler de üniversite olmak istiyorlar. Bu istekte başarılı oldular ve onlar da üniversite adını aldılar.

Kimse kusura bakmasın, benim için akademi bir başkadır. Akademide güzel sanatlar vardır her türden. Buralarda bu sanatların öğretimi verilir; güzide sanatçılar yetiştirilir, insanın göğsünü kabartan sanatçılar. Bu böyle olmak gerekirken, bu akademiler de üniversite olunca, ister istemez üniversite statüsü içinde oralarda da asistanlar, doçentler, profesörler yer aldı. Bu beni hep rahatsız etmiştir. Bir resim Hocası, hele akademi içinde kendi adıyla anılan atölyesiyle faaliyet gösterdiğinde, ulaşılan başarıların tadı bir başka olurdu. Şimdi ressam profesörler var. Ressam profesör olmaz, ressam Hoca olur. Hiç şüphe yok ki, bir ressam Hocaya profesör unvanını vermek onu asla yüceltmez. Onun Hoca olma unvanı her şeyin üstündedir. Bunları yazarken ne aklıma geldi? Prof. Dr. Vincent Vangogh yada Prof. Dr. Pablo Picasso demek ne komik değil mi?

Anayasa, kanun, “Üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.” diyor. Ne güzel bir dilek. Ama üniversiteler ülke sathına nasıl yayılacak? Her şey bir yana, buralarda genç kuşaklara öğretimi kim verecek? Ülkenin bu kadar çok üniversite Hocası yok ki. İhsan Doğramacı'nın yarattığı formülle doktor asistanlardan yardımcı doçent yaratılıp, bu kişiler de Hoca sayılırsalar da, yine de kadrolarda iyi öğretim verecek düzeye erişmek mümkün olabilir mi? Ne mümkün. Bu nedenle Hoca olmayanların üniversitelerde ders vermeleri, bir Hocanın birden çok üniversiteye koşar adım yetişmeye çalışarak ders vermesiyle, yüksek öğretim sorunu çözülemez.

Ülkemizde bir de vakıf üniversiteleri gerçeği var. Formata söylenecek fazla bir şey yok. Vakıf üniversiteleri özel yasalarıyla kuruluyor. Buralarda belirli fakülteler ve öğretim dallarının bulunması mecburi tutuluyor. Her ihtimale karşı, anayasa vakıf üniversitelerinin kâr amacı gütmemesini de yasaklıyor. Bunlar kağıt üzerinde güzel satırbaşları. Ama iş uygulamaya gelince, devlet üniversitelerindeki dağlar boyu sorun vakıf üniversitelerinde de var.

Konuya bir başka açıdan bakarsak, bir gözlemi aktarmak uygun olur. 1961 Anayasası yeni bir kurum getirmişti. Bu kurumun adı Devlet Planlama Teşkilatı idi. Bu kurumun temel amacı ülke gerçeklerini belirlemek, bu sayede her alanda, tarım, sanayi, eğitim, öğretim ihtiyaçları ortaya koymaktı. Sonraki adımda ülkeye iş gücü kazandırılacak, insan yetiştirilecekti.

Bu amaç doğrultusunda, örnek olarak yüksek öğretim görmüş meslek mensupları ihtiyacı doğru tespitlerle ortaya konulduğunda, üniversitelere, devlet ve vakıf üniversiteleri dahil, buna göre öğrenci alınacaktı.

Bugün bu plan ve programın yerinde yellere esiyor. Vakıf üniversiteleri, terimi bağışlayınız, bir sınıf, bir tahta, bir masa, öğrenciye sıralarla kurulmuş fakültelere ağırlık vererek hizmeti yürütmeyi tercih ediyorlar. Bunda da ülkenin çıkarının gözetildiğini söylemek mümkün değildir.

Çözüm mü? Sorunun satırbaşları yukarıdaki satır aralarında vardı. Bunları ortadan kaldırmak çözümün kendisidir.

Her şeyi bir yana bırakıyorum ve diyorum ki, bu ülkede yüz dört tane hukuk fakültesi olabilir mi? Elbette olamaz. Böyle bir ihtiyaç yoktur. Ama bir ülke gerçeği olarak bu sayıda hukuk fakültesi ne yazık ki vardır.

MAGAZİN YAYINCILIĞI, NEREYE KADAR?

Sözlüklere bakıyorsunuz, magazin tanımı aşağı yukarı aynı: Çoğunluğu ilgilendirecek, çeşitli konulardan söz eden, bol resimli bir tür yayın.

Magazin yayıncılığı eskilerde magazin dergileriyle yapılırdı. Bunlar çoğunlukla haftalık yayınlardı. Tanıma uygun biçimde, bu dergiler bol fotoğraflı, abartılı renkli basılırdı.

Magazinin niteliğinden kaynaklanan bir sonuç da şuydu. Magazin haberleri toplumun tanıdığı kişilerden söz eder, bu yolla insanlara ulaşma, onların ilgisini çekme ağırlığı olan bir yayıncılıktı.

Belirtmek gerekir ki, magazin yayıncılığında bir konuyu ele alarak enine boyuna irdelemek, okuyucuyu aydınlatmak amacı yoktur. Magazin, terim yerindeyse, insanların sohbetlerine malzeme hazırlamak görevini görürdü. Hele insanların karşılıklı geçerek, aynı kaynaktan, aynı kişilerle ilgili öğrendiklerini birbirlerine allayıp pullayıp “satmaları” magazin yayıncılarının arayıp da bulamadıkları bir şeydi.

Günümüzde televizyon yayıncılığı basılı yayıncılığın papucunu dama atınca, artık meraklıları magazin haberlerini televizyonlardan öğrenmek durumunda kaldılar. Bu yayıncılık da işi abartıya vardırıncaya, ortaya yeni bir yayın türü çıktı demek yanlış olmasa gerek. Bu konudaki bir gerçek de şudur: Televizyon göze hitap eden bir araçtır. Bu onun avantajıdır. Bu yolla bir yayınla istenen sonuçları izleyicinin hafızasına yerleştirmek de kolaylaşmaktadır.

Öteki yayın türlerinde olduğu gibi, magazin yayıncılığında da ilginç bir kesişme noktası vardır. Bu nokta kişilik hakları,

özel hayat, bu değerlerin korunması. Bu konu büyük önem taşır, çünkü yayıncılar, yayınlarına yer alan, kendilerinden söz edilen yayınlarda, kişilerin kişilik haklarına, özel hayatlarına, saygılı olmak zorundadırlar. Bu çerçevenin yarattığı “bölgeye” girmek yasaktır. Hukuk bu değerleri koruma görevini üstlenir; aykırı davrananlara yasalarda öngördüğü yaptırımları uygular. Bu bağlamda, yüzyıllar önce İngiltere’de kralın bir çiftçinin yaşadığı kulübesine ancak onun rızası ile girebilmesinin anlatılması, belirtmeye çalıştığım yalın gerçeği ortaya koymaktadır.

Bu konudan söz ederken, ülkemizdeki uygulamada Yargıtay’ın yarattığı bir kriterden söz etmenin yeridir. Yüksek mahkeme diyor ki, kişilik hakları ve özel hayattan söz edilirken, bir yayının kimin hakkında yapıldığı önem taşır. Şayet kişi toplumdaki yeri, unvanı, işgal ettiği makam itibarıyla “topluma açık” bir durumdaysa, o kişi kendisi hakkında yapılan yayınlara daha hoşgörülü yaklaşmak durumundadır. Bu nedenle de bu kapsamdaki kişilerin özel hayatından ve kişilik haklarına saygıdan söz edilirken, bu durumu dikkate almak şarttır. Kişi, topluma açılmakla daha hoşgörülü olmak zorundadır, çünkü toplumun bilgiye ulaşması açısından bu tür tanınmış kişilerin, insanların daha çok ilgisini çekecekleri tabiidir.

Bu noktada bir tespit yapmam ve bunu sizlerle paylaşmam gerekir. Yukarıdaki kriter uygulanırken, dikkatten kaçırılması gereken bir husus vardır. Bu husus olayın çekirdek noktasını oluşturur. Buna göre, bir yayınla topluma açılmış bir kişinin özel hayatına saygı gösterilip gösterilmediği, onun kişilik haklarının ihlal edilip edilmediği tartışılırken, kişinin hangi yönüyle, hangi konuda, farklı statüler içinde bulunan bir kişinin hangi statüsü ile topluma açıldığı büyük önem taşır. Bir ihlalin varlığı ya da yokluğu, bu kapsamda ele alınmak ve değerlendirilmek gerekir. Söz gelimi, bir dizide oynayan sanatçının o dizideki rolü ve başarılı olup olmadığı irdelenirken, ilgisiz bir biçimde kişinin güvenilecek bir kişi olmadığı, tüm çevresine büyük meblağlarda borçlandığı, bu borçlarını da ödemediği

anlatılırsa, bu tür bir yayında elbette o sanatçının kişilik haklarına bir saldırı söz konusudur.

Bu konuyla bağlantısı nedeniyle, sözü biraz “kaydırmak” istiyorum.

Çokça karşılaşılan bir olgu, toplumun tanıdığı kişilerin fotoğraflarını çekmek ya da onları filme almak, bunları yayınlamaktır. Bu ne kadar hukuka uygundur? Bu soruya cevap vermeden önce, bu tavrı dünyaya yayan İtalyanların kulaklarını çınlatmak uygun olur. Paparazzi terimi bu ülkeden çıkmıştır. Gazeteciler ve yayıncılar, kişilerin rızası olmaksızın, tam anlamıyla gizli yol ve yöntemlerle bu tür yayınları yapmışlardır, halen de yapmaktadırlar. Bazı olaylar yargıya intikal ettiğinde, yukarıda çizmeye çalıştığım çerçevede tartışmalar yaşanmaktadır.

Hukuk bu konuda ne der? Bilinir ki, hukukun en “acımasız” alanı ceza hukukudur. Bu hukuk dalı yasalarda suç olarak öngörülen davranışları ceza yaptırımları ile karşılar. Bunların başında da hapis cezası gelir. Hapis, en kısa ve öz anlatımı ile, kişinin özgürlüğünü sınırlamak, onu dört duvar arasına sokmaktır. Bir cezacının geçmişte söylediği gibi, daha başka bir özgürlük sınırlaması aracı bulunamadığı için, hapis cezası uygulanmaktadır.

Konuyu dağıtmadan ve bu yazının bir hukuk makalesi olmadığını hatırlayarak söylemem gerekir ki, kişinin özel alanına girerek, gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlâl edilmesi, ceza yasasında hüküm altına alınmıştır. Örnek mi? Failin bir kişinin evinde bulunduğu sırada fotoğrafını çekmesi ya da onu filme alması. Bu durumda özel hayatın gizliliğini ihlal vardır. Uygulamada, İtalya’dan esinlenerek ülkemizde de ortaya konulan “paparazzi” tavır ve hareketlerinden Türk medyacılarının da sakınmalarını salık veririm.

GÖRÜCÜ USULÜ EVLİLİK-AŞK EVLİLİĞİ

Evlilik, yasada öngörülen kurallara uygun biçimde, iki karşı cinsin hayatlarını birleştirmeleridir.

Bu birliktelik aynı çatı altında yaşamayı sonuçlar. Evlilik bir açıdan tarihin geçmişinden gelen bir kurumdur. Bir açıdan da toplumun devamı, nesillerin yetişmesinin kaynağıdır. Evliliğin modern dünyada yasalarla düzenlenmesinin temel amacı şudur: Evlenecek olanların kimler olabileceklerine yasa izin verir. Bu sağlıklı nesillerin yetişmesini mümkün kılar. Sakınılan bir hal olarak akraba evlilikleri, toplumda sağlıklı insanların yaşamasına yakılan bir ışıktır aslında. Ayrıca yasal bir evlilik çekirdek ailenin temelini oluşturur. Bu tür bir evlilikten doğan çocuklar da o ailenin geleceğidir.

Bu bağlamda bir gözlemimi sizinle paylaşmak isterim. Bizde ve batıda evlilik dışı birliktelikler çoğalmaktadır. Bunu yaratanlar ve hayatlarını böyle sürdürenlerin kendilerine göre amaçları olabilir. “Canı istediği zaman, tası tarağı toplayıp gitmek” bu egoist yaklaşımın temelidir.

Bu tür birlikteliklere toplumun verdiği değer yargıları nelerdir, sorusu, üzerinde durmaya değer. Bizi alırsak ele, geçmişte bu tür birliktelikler, en hafif deyişle, hoş karşılanmazdı. Daha gerçekçi yaklaşımda ayıplanırdı. Özellikle kadınlar açısından bu olay “metreslik” olarak nitelenirdi. Metreslik aslında bir kadının evli bir erkekle birlikte yaşaması olarak daha çok bilinir ama, bence arada fark yoktur. Şimdilerde yeni terimler yaratılıyor bu birliktelikler için, hayat arkadaşı gibi. Hayat arkadaşlığı evlilik birliği çatısı altında yaşansa daha iyi olmaz mı? Bence olur. Ama bu düşünceyi ileri sürdüğünüz anda, insanların özgürlüklerine müdahale eden biri olarak görülürsünüz.

Gelelim, bu bağlamda uygun olarak evlilik türlerine.

Görücü usulü evlilik, en kısa ve öz anlatımı ile, araçlar vasıtasıyla kurulan evlilik türüdür. Bu konudaki temel ve masum terim “çöpçatanlık”tır. Bir erkekle bir kadını, yaşları gençleştirirsek, bir genç kızla bir delikanlıyı evlendirme teşebbüsüdür görücü usulü. Bu terimi oldum olası severim. Konuyu çok öz ve gerçek biçimde anlattığı için. Bu yöntemin temeli nedir? Önce göreceksin, sonra beğenirsen evleneceksin. Bu yöntemde birbirini tanıma, flört etme gibi usuller uygulanmaz.

Görücü usulü evlenme bir bilinmeze yelken açmaktır aslında. Bu hem erkek hem de kadın tarafı için böyledir. Bu yöntemin temelinde fiziki değerlendirme vardır. Rotayı bu belirler. Erkek kadını, kadın erkeği fizik olarak inceleyecek ve kararını verecektir ya da bu evliliği isteyenler bu konuda karar vereceklerdir.

Bu konuyu bir özdeyiş ne güzel özetler: “Nikahta keramet vardır.” Bu yaklaşımda nikah bir sihirli değnektir. Çöpçatanlar ve araçlar bu sihirli değneği devreye soktular da evlilik gerçekleşmiş ise, sonrası ferahlıktır. Öyle mi acaba, yoksa bu tür bir evliliğin gerçekleşmesi için çaba harcayanların dayandıkları bir tez, bu yolla evlenecek olanlara verdikleri bir doğrutu mudur?

Görücü usulünün altında bir toplumsal gerçeklik yatar. Türk toplumu kapalı bir hayat tarzına bağlanmış olduğundan, bundan payını alan, toplumda yeri olmayan, dış dünyaya tamamen kapalı yaşayan kişiler kızlar ve kadınlardır. Bu kişilerin en yalın anlatımı ile “sokağa” çıkma şansları olmadığı için, onların karşı cinsi tanıma gibi fırsatları olmaz. Bu da ister istemez, evlilik çağı geldiğinde görücü usulünü devreye sokar. Bu usul aslında temelinde şansa bağlıdır; iyi şans ya da kötü şans.

Aşk evliliği nedir? Karşı cinsi önce görmek, sonra ateşler içinde yanmak, sabahlara kadar yatakta dönmek durmak, rüyalar görmek. Mecnun olup ayakları yerden kesilmek. Bunun

en çarpıcı örneği “ilk görüşte aşk”tır. Bu, bir tür yıldırım çarpmasıdır; erkek ve kadın için değişmez.

Bu tür bir aşktan evlilik doğarsa, bu sevindirici olur. Neden mi? İlk evlilik sonrası yaşanacak olan olayların sorumluluğu bu tür evliliği yaratanlara yüklenir. Ayrıca “aşkın gözü kördür” yaklaşımı da buna katkı sağlar.

Evlilikler, ister görücü usulü ister aşk evliliği olsun, gönül ister ki insanlar mutlu olsun.

EN ZOR ŞEY KİBAR OLMAK

Toplumsal yaşantıda iddialı bir başlıktır yukarıdaki. İnsanlar nasıl kibar olurlar ya da bu sıfatı kazanırlar? Konuya tersten girerek belki açıklamaları kolaylaştırabiliriz.

Kibarlığın tersi kabalıktır. Kabalık bir olayda, bu olayın geçtiği yer, olaya katılan kişiler, bu olayda oynadıkları rol ne olursa olsun, kişinin davranışı o toplum için alişılmışın dışındaysa, birinci adımda bu davranışta bir tuhaflık vardır. Ama her alişılmış olmayan davranış kaba değildir. Kabalık, alişılmışın dışında nitelemesini hak eden davranışlar arasında, en basitiyle yadırganan, ayıplanan, dudak bükülen, böyle bir Şey nasıl olur denilen cinsten bir tavır ve harekettir.

Bizim lkemizde bunun örneklerini bulmak ve sıralamak için uzun boylu dışunmenize gerek yoktur. Nasıl mı?

Bir iş yerine ya da bir kamuya açık binaya ziyarete geldiniz, asansörle st katlardan birine çıkacaksınız, asansör geldi, sizin bineceğiniz bir yer var. Ama kapı açılır açılmaz, arkanızdan bir spirinter(atletizmde kısa mesafe koşucusu) fırladı, size bir omuz attı ve asansöre bindi. Siz de bakakaldınız.

Trafiktesiniz. Sinyal kırmızı yandı, siz de durdunuz. Sağ Őerittesiniz. Aynadan baktınız, emniyet Şeridinden bir araç trafik lambasına zar zor sokuldu; yarım boy da sizin önünüze geçti. Yeşilin yanmasıyla birlikte fırladı ve gözden kayboldu.

Dışıde randevunuz var. Bekleme salonunda oturuyorsunuz, bir hanım kulağında cep telefonuyla bağıra çağıra konuşarak salondan içeri girdi. Hanım anlatıyor, konu çok önemli. Birkaç gün önce konken partisinde beklediği kartın gelmediğini ve kayba uğradığını, o andaki hiddetini etrafa bir kez daha saçarak anlatıyor.

Sizleri duyuyorum. Onlar da bir şey mi, diyerek içinizden yaşadığınız olayları sıralıyorsunuz. Tabii ki bu ülkenin insanıyız. Kibarlığın yerinde yellere esiyor.

Oysa şöyle olsa, fena mı olur?

Asansörü beklerken en öndeki kişi sizsiniz. Şöyle bir etrafınız baktınız. Hemen arkanızda orta yaşlı bir kişi var, hanım ya da bey hiç fark etmez. Asansör durdu; baktınız bir kişinin girebileceği tek yer var. Hafifçe kenara çekildiniz ve önceliği verdiniz. Muhatabınız önce kabul etmek istemedi, fakat sizin ısrarınızla asansöre bindi.

Kırmızı ışıkta bekliyorsunuz. Emniyet şeridinden bir araç gelmiyor ve sizin önünüze geçmiyor. Yeşil yanıyor, araçlar hareket ediyor.

Dişçide bekleme salonuna giren hanım içeriye ilk adımını attığında, telefonunu kapatıyor ve sessiz konumuna getiriyor. Kamuya açık bir yerde güzel bir davranış sergiliyor.

Son üç örnek aslında bugün bizim hayatımızda kibarlık sayılıyor. Ama bunlar olması gerekenler aslında. Ama o denli kaba, çirkin, egoist, vurdumduymaz tavırlarla karşılaşılıyor ki, olağanda olması gerekenler kibarlık çizgisinde değerlendiriliyor.

Bu bağlamda bir de yapmacık, gösteriş kokan davranışlar var. Bunları sergileyenler de az değildir çevrede. Bu davranışların da kendi içinde nedeni/nedenleri vardır. Bu olaydan olaya göre değişir. Ama hiç kimse kusura bakmasın, bunların yaldızı da çabuk dökülür. Nasıl mı? Bir menfaatin karşılıklı geldiği bir ortamda, bir bakın da bu tipteki kişilere. Benim de kulaklarımı çınlatın.

BİRAZ NOSTALJİYE NE DERSİNİZ?

Bu kavram etrafında sizlerle bir şeyleri paylaşmayı düşündüğümde, nostalji ile ilgili kaynaklara biraz baktım. Bilimsel yaklaşımda nostaljiyi psikolojik rahatsızlığa kadar götürenler var. Tabii onların yaklaşımı bu kavramın terim olarak kökenine kadar inerek, vatan ve acı sözcüklerine ulaşmaktan kaynaklanıyor.

Bence bizde kullanılan içeriğiyle nostalji, geçmişte kalan güzelliklere olan özlem duygusu ve bu duygunun baskın bir duruma gelmesi olarak açıklanmalıdır. Nostaljinin özünde geçmişe özlem vardır; mutlu bir olayı, mutluluğu paylaşmak vardır. Bu durum bir sonucu çok net ortaya koymaktadır. Nostalji güzelliğe açılan bir penceredir. Bu pencereden bakınca kötülük, acı, elem görmezsiniz. Şayet bunları görüyorsanız, siz asla nostalji denizine yelken açmadınız.

Şimdi kelimenin doğru ve gerçek anlamında nostalji penceresini biraz aralamak zamanıdır. Bu pencere, pencereyi arayan kişinin kim olduğu, pencerenin nerede olduğu tabii ki önemlidir. Nostaljinin “yer”le bağlantısı asla göz ardı edilemez.

Bizim penceremiz İstanbul’a açılır. İstanbul’un 1950’lerinde çocukluğunu yaşamış bir kişi pencerenin tokmağını çeviriyor.

İstanbul’un süsü tramvaylar. Kırmızı, sarı, yeşil boyalı kugular nasıl da süzülürlerdi caddelerde, arada bir, buradayım dostlar, diyen, kendisini hatırlatan o sempatik sesli çanlarıyla. Bazen iki vagon dan oluşan ünite, bazense tek. Kırmızı vagon önde, birinci mevki koltukları deri kaplı. Arkada genelde yeşil renkli olan vagon, ikinci sınıf, koltukları tahtadan. Öğrencileri genelde arka vagon da görürsünüz. Bu bütçenin bir planlaması. Öğrenci bileti üç kuruş; ortası delik sarı, yuvarlak bir para.

Bileti vagondaki biletçi keser. Bazısı pasoyu(öğrenci kimliği) sorar, bazısı sormaz. Her halde giyime, yaşa bakarak bir tavır koyma, paso sormayan biletçilerinki. Ortası delik, sarı renkli, bir kuruştan biraz büyük bir para daha var o günlerde iş gören, değeri iki buçuk kuruş. Öğrenciler bunu verir biletçiye kimi zaman; bazısı kabul eder, bazısı etmez. Bir halden anlama ya da anlamama, başka bir şey değil.

O zamanki deyimle ecnebler(yabancı ülke vatandaşı) Pera derlerdi Beyoğlu'na. Burası İstiklal Caddesi; çok makbul bir yer. Sinemalar, tiyatrolar, lüks lokantalar, meşhur mağazalar burada. Beyoğlu'na çıkmak için ön hazırlık gerekir. Öyle paldır küldür oraya gidilmez. En iyi giysiler giyilir, öyle arzı endam edilir orada. Bir gören olursa yakışsız bir kılıkla, nasıl anlatılır bu dosta, düşmana. Bir film izlemek ya da bir tiyatro gösterisi, hemen hemen vazgeçilmezdir Beyoğlu günlüğünün. Özellikle hanımların vitrin bakmaları, modayı buralardan takip etmeleri de eşyanın tabiatına elbette uygun düşer.

Yaz gelip, karpuz kabuğu denize düşünce, bu deniz mevsiminin geldiğinin, suyun ısındığının göstergesi olarak kabul edilir ve oturlan semte göre plajlara gidilir. Plaja asla hazırlıksız gitmek olmaz. Eldeki imkanlara göre yemek sepeti hazırlanır. Plajda o gün hem denize girilir hem de bütçeye uygun yiyeceklerle ziyafetin tadına varılır.

Şöyle ya da böyle, eldeki imkanlara göre yaşanırdı hayat. Ülke de zengin değildi, ülkenin insanı da. Terziler ceketleri ve paltoları tersyüz ederlerdi, ömürlerini uzatmak için. Ayakkabılara pençe yaptırılırdı. Gömlek diken terzi bir gömleğe birkaç yaka verirdi, eskidiğinde değiştirmek için. Ama insanlar mutluydu, küçük dünyalarında.

Geceleri başlarını yastığa koyduklarında, güzel rüyalar görürlerdi...

ÜLKEMİ SEVİYORUM EDEBİYATI

Deseler ki bizim insanımızı tanımlayınız. Nasıl bir tanım uygun düşer size? Çok konuşur, az düşünür, az okur, az yazar bir naturaya sahiptir bu ülkenin insanı.

Söz ülkeyi sevmeden açıldı mı, üstüne yoktur atacağı nutukların. Orta Asya'dan at sırtında başlatır da göçü, bir bakarsın göz açıp kapayıncaya kadar inmiş Akdeniz'e. Övünmek, yalnız geçmişle övünmek. Bugüne gelirsek, Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur edebiyatı.

Bir iş var, hep birlikte tutalım ucundan derse bir gün insanlar, ara ki bulasın bir el vereni bir zoru başarmaya.

İmece(bilmeyenler için: köyde bir işi hep beraber devşirmek) el sallıyor uzaklardan. Gelin dostlar, kardeşler, arkadaşlar taşıyalım imeceyi köyden kente. Verelim omuz omuza, akıtalım terimizi önce. Sonra dönüp bakalım yarattığımız güzelliğe.

Yıllar önce bir şiir yazmıştım bu konuyla bağlantılı:

Biri ve öteki

Biri; yurdumu seviyorum dedi nutuklar attı

Kucakladı onu insanlar bağrına bastı

Öteki; konuşmadı hiç, kitaplar yazdı

Yazdıkları hep raflarda öksüz kaldı.

Oysa çözüm bellidir, anlayana, anlamak isteyene. Doğruyu görüyorsan, buluyorsan bir başka yerde, bir başka diyarda, düşmelisin peşine duraksamadan hiç. Hatta teşekkür etmelisin sana hazır olarak sundukları için sihirli formülü.

Sözü uzatmaya ne gerek: Bugün ülkem için, ailem için, kendim için ne yaptım? Sorusunu her gün bıkmadan usanmadan kendine soran bir Japon, bunun karşılıklarını verebilmek için gün içinde kendini “paralıyorsa”, bunu rehber edinmekten ancak yarar gelir.

Haydi hep birlikte el ele gönül gönüle, vakit daha hiç geç değil!

HİTAPLAR ÜZERİNE

Hitap, muhatapla yazılı ya da sözlü iletişim kurarken oluşturulan bir köprüdür. Köprüler bir engeli aşmayı sağlayan araçlardır. İnsan hayatını kolaylaştırırlar. Köprü deyince ilk akla akarsular gelir. Ama ülkemiz o aşamaları çoktan geçti. Neden mi? Biz artık denizleri köprülerle aşıyoruz. Bundan siyasal iktidarlar övünç duyuyorlar, elde ettikleri gelir de caba. Neyse konumuz bu değil aslında.

Hitaplar o denli çeşitlidir ki, nereden başlamalı?

Bu konuda toplumdan topluma değişen kriterler var elbet. Bizde kişiler arasındaki ilişkiye göre hitaplar da değişiklik gösterir. Ayrıca hitapların hangi ortamda, kimler arasında iletişim kurulduğu bu konuda önemli rol oynar.

Akrabalık ilişkisini ele alırsak, tarafların bu ilişkideki yeri hitaba da yol verir. Bunları saymama gerek yok her halde. Bu konularda hata af kavramının dışındadır; asla affedilmez. Büyük alınganlık doğurur. Bir anneanneye ya da dedeye yalnızca ismiyle hitap etmek, ancak onların izniyle gerçekleşebilir. Bu da bizde hoşgörünün bir örneğini oluşturur.

İlköğretimde öğrenci öğretmenine. öğretmenim diye seslenir. Minik yavruların ağzına “örtmenim” ne de güzel yaraşır. Liseye geçilince, öğretmenin hitabı Hocam olur. Bu böyle gelmiştir, böyle gitmektedir; eleştirilecek yanı yoktur. Üniversitede öğretmen-öğrenci ilişkisinin hitabı da liseden farklı değildir. Akademik çevrelerde de yerleşik âdetler var elbet. Tarafların ikisi de öğretim üyesi olsa bile, “rütbece” küçük büyüğe Hocam’la hitap eder. Aksine bir tavır ayıplanır; hatta bazen tepki alır.

Bürokrasinin formatları, sahip olunan unvana, işgal edilen makama göre şekillenir. Bir genel müdüre, bu sıfat başa yerleştirilerek, hatta “sayın genel müdürüm” le hitap edilir. Bu

konuda bir de şunu belirtmek uygun olur. Devlet hizmetinde bazı görevler geçicidir. Geçicilik hizmetin niteliğinden doğabilir. Ancak bir unvan kazanılıp sürenin sonunda kaybedilse bile, o kişi açısından varlığını sürdürür. Bakanlık yapmış olan bir kişiye, bu hizmeti bitmiş olsa dahi, “sayın Bakanım” demek yerleşik kurallara uygun düşer.

Yargı uygulamasında aşağı yukarı yukarıdaki tarz ve üsluplar söz konusudur. Duruşmalarda “sayın Başkanım”; “sayın yargıcım” demek âdettendir. Ancak söz buraya gelmişken, yargı çatisı altında yadırgadığım bir hitap tarzını eleştireceğim. Söz gelimi aynı adliyede, hatta aynı odada görev yapan iki savcı sohbet sırasında birbirlerine hitap ederken, “savcı bey; savcı hanım” la söze başlıyorlar. Bunu oldum olası yadırgamışımıdır. O ortamda bir resmiyet yoktur. Buna rağmen kişilerin isimlerinin saf dışı bırakılması niye. Ama bu böyle gelmiş, böyle gitmektedir.

Ülkemizdeki hitap tarzlarını örneklerle uzatmak çok kolaylıkla mümkün elbette. Ama biraz da “dışarıya” bakalım ne dersiniz?

Oralarda akraba ya da aile ilişkisinde, ana-baba dışında kişiye ismiyle hitap etmek yerleşik bir tavidir. Kişilere isimleriyle hitap edilir ve bu hiç yadırganmaz. Kişiler arasında büyük yaş farkları olsa bile, bu böyledir.

Fakat bunları yazarken bir başka şey aklıma geldi. Almanya’da söz gelimi, kişiler birbirleriyle iletişim kurarken, yazılı ya da sözlü, “siz” diye hitap ederler. Hatta Alman dilbilgisi kuralları arasında bu “siz”in bir başka yazımı var. Haydi onu da söyleyeyim. Bu hitap yazıda büyük harfle başlar. Hani yeri geldiğinde her zaman ifade eldir ya, her ülkenin kendine göre gelenek ve görenekleri var diye. İşte size bir örnek: Almanlarda iki kişi arasındaki samimiyet bir süre sonra arttığında, bir kişi diğerine şöyle bir soru sorar: “Bundan sonra “sen” diyerek hitap edebilir miyim?” Bu soruya muhatabın verdiği cevap bence önemli değil. Önemli olan kişinin böyle bir izin alması gerektiğini bilmesi ve bunu uygulaması.

Nerede o günler mi diyorsunuz; yoksa hadi canım yok artık mı, bunu benim kestirmem çok güç.

AYIRIMCILIK NEDİR, KÖKÜ NEREYE DAYANIR?

Ayırıcılık nedir, denildiği zaman, kısa ve öz bir tanım verilmesi uygun olur.

Ayırıcılık bir kişinin cinsiyeti, ırkı, ten rengi, dini ya da inancı, siyasi görüşü, cinsel yönelimi, yaşı, engelli olması ya da milli, sosyal ya da etnik kökeni sebebi ile başkalarından daha kötü muamele görmesini beraberinde getiren, haksız bir farklı muameledir.

Ayırıcılığa maruz kalması kişinin diğerleri ile eşit koşullarda topluma katılamaması ya da toplum içerisinde örneğin okulda ya da işyerinde aynı olanaklara sahip olamaması anlamına gelir.

Ayırıcılığa karşı olan yasak, temel insan haklarından birisidir ve ayırıcılık olmaması prensibi demokratik ve çoğulcu bir toplumun temel ilkeleri arasında yer alır.

Ayırıcılık kavramına anayasal açıdan bakıldığında, yasalar önünde eşitlik kavramı öne çıkar. Buna göre:

- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.
- Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir.
- Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.
- Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.
- Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işleme-

rinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

- Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

Ceza Yasamız da ayırımcılığa ilgisiz kalmamış, bu eylemleri cezalandırmıştır. Nasıl mı?

Kişiler arasında köken, cinsiyet, cinsel yönelim, aile durumu, örf ve âdet, siyasal düşünce, felsefi inanç, sendika, bir etnik gruba mensupluk, ırk, din, mezhep nedeni ile ayırım yaparak;

- Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hâllerden birine bağlayan,
- Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden,
- Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen,

kimseyi cezalandırır.

Bu bağlamda birkaç örnek vereyim:

Örnek 1 : şirket yönetiminin beğenmediği sendika üyesinin işe alınmaması.

Örnek 2 : boşanan kadının işten çıkarılması.

Örnek 3 : bir transseksüel kişinin taksiye alınmaması.

Örnek 4 : bir Kürt vatandaşın pazarcılık yapmasına izin verilmemesi.

Buraya kadar ayırımcılık konusunda hukuki yaklaşımı özetlemeye çalıştım. Şimdi bir başka pencereyi açma zamanıdır. Bu pencereden bakınca, ayırımcılığın kökenini kısaca ele almak gerekir.

Bu aslında sosyologların uzmanlık alanına girer. Ancak kökenle ilgili birkaç söz etmek, onların hoşgörüsüne sığar bence.

Ayrımcılığın kökeninde önce toplumların elindeki varlıkların neler oldukları, topluma yeterli dereceleri rol oynar. Yetersizlik ister istemez belirli ölçüleri esas almak, buna göre varlık bölüştürmek eylemlerini beraberinde getirir. Ayrımcılığın yasakladığı kavramlar olarak, cinsiyet, ırk, ten rengi, din ya da inanç, siyasi görüş, cinsel yönelim, yaş, engelli olmak ya da milli, sosyal ya da etnik köken temel alınarak toplumda ayrımcılığa gidildiği gözlemlenir.

Toplumsal ve siyasal gelişmede geriye bakıldığında, egeyen devletlere ait sömürgelerde yaşayan insanlara bakış açıları ve onlara uygun gördükleri muamelelerin temelinde bence varlık bölüştürmede eşit davranmamak vardır.

İnsanların ten rengine bakarak siyah ve beyaz diye ayrıldığı toplumlarda ayrımcılığı aynı açıdan görmek yanlış olmasa gerek. Bu noktada bir tespit yapılmalıdır: Ayrımcılık hukuki eşitlik sağlanarak önlenmek istenir. Fakat bu konuda sosyal, sosyolojik telakkiler saf dışı edilemez. Bu nedenle de günümüzde halen siyah-beyaz ayırımının belirli toplumlarda farklı muameleleri beraberinde getirdiği inkar edilemez.

Bu değerlendirmeme karşı çıkılarak, ama unutmamak gerekir ki, ABD’de bir siyah devlet başkanlığına layık görüldü, itirazını elbette duyuyorum. Barack Obama’nın devlet başkanlığı yapması, ABD’de kentte ya da kırsal kesimde, vatandaş John’un, Hellen’in, ayrımcılıktan uzak bir yaşantı sürmesini, amaçlarına ulaşmasını acaba sağladı mı?

Çok şüphelerim var...

SEVGİ VE AŞK ÜSTÜNE YENİDEN

Kimse kusuruma bakmasın, aşk ve sevgi sözcükleri aklıma düştüğünde heyecanlanıyorum. Kanım bir başka akmaya başlıyor; gürül gürül çağlayan misali. Ak köpüklerin şarkılar, türküler söyleyerek yardan aşağı dökülmekleri, sevinç çılgınlıkları atmaları, sarmaş dolaş yol almaları özgürlüğe, güzelliğe, aydınlığa, kendimden geçiriyor beni.

Birinci kitapta sevgi ve aşk üstüne aşağıdaki yazı yer almıştı. Sırf bellek tazelemek adına:

“Sevgi nedir diye aklımdan geçirirken, sözlüğe bakayım dedim. Şöyle bir tanımla karşılaştım. “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.” Dilbilimciler böyle bir tanımda birleşmişler. Tanımın içinde neler yok ki. İnsan, bir şeye ya da bir kimseye yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelmeli, böyle bir duygu taşımalı. Kişiye gösterilecek olan sevgide o denli çeşitlilik olabilir ki. Annen baba sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş sevgisi en başta gelenler tabii. Tanımda geçen “şey” kavramının çerçevesini çizmek de hayli zor olsa gerek. Doğa sevgisi, okuma sevgisi, spor sevgisi gibi.

Sabırsızlananlar elbette gözümden kaçmıyorlar. Karşı cinse duyulan sevgi, nereye girer, sorusunu gözlerden okumam o kadar kolay ki. Ama, ben ona sevgi demem, aşk derim. Aşk bambaşka bir şeydir. Aşk, insanın ayağının yerden kesilmesidir; beyin hücrelerinin tıkanması, tek bir ekseninde dönmesi, yalnız bir yüzü hatırlaması, onsuz bir yaşam düşünememesi, geceleri uyuyamaması, kan ter için yatakta dönmesi, bir sağa, bir sola. Dünyanın tüm koyunlarını sayması, fakat yine de fal taşı gibi açık, kızarmış gözlerle tavana bakması.

Kimse kusura bakmasın ama, bu duygu bir kimseye duyulan ilgi ve bağlılık göstermek değildir. Bunun adı aşktır, bunun tanımı da yapılamaz. Aşk yalnızca yaşanır. O, kendiliğinden gelir, yüreğin baş köşesine oturur. İlk görüşte aşk, dedikleri nasıl anlatılabilir ki. Böyle bir duyguyu anlatabilecek insanoğlu var mıdır yeryüzünde? Yoktur elbet. Aşkın dehayla, bilgiyle, eğitimle, öğrenimle bir ilgisi yoktur ki anlatılabilsin.

Aşkın da türleri var kendi içinde. Tatlı aşklar, acı aşklar, kahreden aşklar, ölümcül aşklar, yasak aşklar. Tüm bunlar bu dünyada yaşanarak ortaya çıkmış anlatımlardır. Bunlar planlı, programlı olaylar hiç değildir. Yaşamın döngüsü içinde karşı karşıya kalınveren olgulardır aşklar.

Dilbilimciler bence çok yanılıyorlar. Aşkı, aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, olarak tanımlayınca. Hepsi bu mu aşkla sevgi arasındaki fark. Aşırılık mı yalnızca. Hiç de değil. Aşk, dozu yüksek sevgi değildir. Aşkı aşırı sevgi ile açıklamak istemek, aşkı küçümsemek olur, aşkı önemsizleştirmek olur. Oysa aşk o denli yücedir ki, hiçbir tanıma sığmaz. Ama elden ne gelir ki, dilbilimcilere bir tanım yapınız, biz bunu sözlüğe yerleştireceğiz, denildiğinde, sevgi ile aşk arasında bağlantı kurulmuş ve “doz ayarı” yapılmıştır. Bu yaklaşımla da aşkın o engin, o yüce, o ulaşılmaz etkisi de kaybolmaya itilmiştir adeta.

Ama, insanoğlu asla cesaretini yitirme, sev, sevil, âşık ol, ayakların yerden kesilsin, ne çıkar. Ben de âşık oldum, sevdim, ölesiye sevdim, demek gibi yüce bir duygu var mı bu dünyada?

Bu ülkenin insanının sevgiye ve aşka başka ülkelerin insanlarından çok daha fazla ihtiyaç duydukları gerçeği karşısında, çoğu şeyi istesek de, çabalasak da başaramıyoruz ne yazık ki. Böyle bir acı gerçekle karşı karşıyayız.

Bari, sevmeyi, âşık olmayı başaralım, ne dersiniz?”

Şimdi kaldığımız yerden başlayarak birkaç sözcük eklemek konuya; tavşankanı çaya bir kaşığın ucuyla şeker katmak gibi.

Sevgiyi yaşamak kadar iletmek de konuya dahil elbette. Bunun için hiç gerek yok görkemli törenlere. Birkaç sözcükle, kır çiçeğiyle üç beş tane, bir kırmızı gül goncasıyla ulaşması insanın sevdiğine; karısına, çocuğuna, annesine, babasına, kardeşine, dedesine, büyükannesine, öğretmenine, komşusuna, kime, kime, kime; kimi sevdiyse ona. Gönül telini titreterek hem kendinin hem sevdiğinin. Dünyalara değer; gözyaşları süzülür, mutluluğun zirvesinde güneşler doğar, aydınlık olur dört bir yan, kamaştırır gözleri.

Böyle bir dünya istiyorum yalnızca...

HERKESİN ÖĞRENECEĞİ BİR ŞEY VARDIR

Bu başlık ilk olarak bilgiyi akla getirir. Bilgi, eğitim ve öğretimle kazanılan bir birikimdir. Bilgiyi önce insanın dağarcığına yüklemesi, sonra onu başkalarıyla paylaşması gerekir. Bu tavır sosyal dayanışmanın bir parçasıdır. Günümüzde sosyallik, hatta buradan hareketle kibarlık, insanların birbirlerine omuz vermelerinden geçer. Bunun güzel örneklerinden biri de bilgiyi, tecrübeyi paylaşmaktır.

Bu sözlerim bizi ister istemez bir değerlendirmeye götürür. Bu, herkes, her şeyi bilemez, sonucuna götürür. Öyle ya, kimi insan vardır, bilgi dağarcığı geniştir. Bunlara eskiler müktesabatı (kazanımları) geniş, zengin derlerdi.

İnsanın bilgi ve tecrübe eksikliğini gidermesinin yolu sormaktan geçer. Sormak, bilinmeyi öğrenme, edinme yöntemidir. "Sormaktan zarar gelmez." özdeyişi de bunu destekler.

Sormak deyince, aklıma bir şey geldi. Bizim insanımızın bir huyu var. Beni hep şaşırtır. Kendilerine bir şey sorarsınız, bir şey danışsınız. Kişi bunun cevabını bilmez. Bu ayıp değil ki. Ama Türklerin arası nedense "bilmiyorum"la iyi değildir. Bilmiyorum demez, biliyormuş gibi, başlar evelemeye gevelemeye. Sonuç, tabii ki sıfıra sıfır, elde var sıfır. Zaman kaybından başka bir şey değil.

Mimari dehası Sinan'la ilgili bir anektot anlatılır. Kısaca şöyle.

Sinan Selimiye Camii'nin inşasını tamamlamış. Sonuç Saray'a bildirilmiş. Padişahın iki gün sonra Edirne'ye geleceği haberi Sinan'a ulaşmış. Açılışla ilgili son hazırlıklar yapıyor; hummalı bir çalışma, hiçbir eksik kalmamış.

O arada ustalardan biri kan ter içinde Sinan'ın yanına gelmiş, "Ustam, haberler kötü; musluklardan su akıyor. Oysa su deposu ağzına kadar dolu." Sinan'ın tabii ki canı sıkılmış; çıkmış yakındaki bir meyhaneye gitmiş.

Meyhaneci, Sinan'ın şarabını hemen vereceğini söyleyerek kendisinden kısa bir mühlet istemiş. Fıçıyı yere indirmişler. Meyhaneci eline bir çekiç bir de keski almış, fıçının üstünden bir delik açmış, bir de altından; buraya da musluğu bağlamışlar.

Sinan ayağa fırlamış, "hemen döneceğim" diyerek fırlamış dışarı; koşar adım Selimiye'ye varmış. Doğru su deposunun olduğu yere varmış. "Bana hemen bir çekiç, bir de keski getirin" demiş. Sinan deponun üstünde bir delik açmış. "Haydi, şimdi açın muslukları" demiş yanındakilere.

Musluklardan gürül gürül su akıyormuş. Gözler parlamış, aydınlanmış, güneşler doğmuş serhat şehri Edirne'nin üzerine.

Kıssadan hisse: Herkesin herkesten öğreneceği bir şey varmış, demek ki.....

SABAHIN ERKENİNİ MAHATMA GANDHİ İLE SELAMLAMAK

Mahatma Gandhi Hindistan ve Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi ve ruhani lideri. Görüşleri Gandizm olarak anılır. Gerçek ve kötülüğe karşı aktif ama şiddet unsuru içermeyen direniş ile ilgili olan Satyagraha felsefesinin öncüsüdür. Bu felsefe Hindistan'ı bağımsızlığına kavuşturmuş ve dünya üzerinde vatandaşlık hakları ve özgürlük savunucularına ilham kaynağı olmuştur(bkz. Google, Vikipedi).

O elbette dünyaya damga vurmuş bir lider, ülkesi için yaptıklarıyla öncelikle; sonra dünyaya ve insanlığa kazandırdığı hizmetlerle. Liderlik her halde bu üstün niteliklerle kazanılan bir unvan. Yoksa dünyanın her hangi bir ülkesinde, şartların şöyle ya da böyle ortaya çıkmasıyla, bir dönem o ülkede iktidarda olmak değil liderlik. Bu olsa olsa, ülkeyi yönettiği dönemde sahip olduğu güçle, bazı sonuçları gerçekleştirmek.

Asıl liderlik o kişiye iktidarı kaybetmesinden sonra verilen, tarihe kazılan bir unvan. Böyle bir lideri de tarih taçlandırır ve bu hiçbir zaman silinmez.

Mahatma Gandhi bir düşünce adamı. Düşünceleriyle toplumları aydınlatmış, doğru yolu göstermiş. Bu da aslında liderliğin bir parçası; lider olmaktan doğan bir görev. Bu kişilere boşuna önder denilmez. Önder, önde yer alan, doğruları tespit eden, kitlelerin refahı, özgürlüğü, güzel yaşamaları için çabalayan kişi demek bir başka açıdan.

Mahatma Gandhi diyor ki, bizi yok edecekler şunlardır:

- İlkesiz siyaset

- Vicdanı sollayan eğlence
- Çalışmadan zenginlik
- Bilgili ama karakersiz insan
- Ahlaktan yoksun bir iş dünyası.

Bu düşüncede toplumun temelini ilgilendiren hususlar var.

İlkesiz siyaset nasıl olur? Siyaset, en öz tanımıyla ülkeyi yönetme sanatıysa, buna talip olan kişiye de siyasetçi deniliyor, bu kişinin, ülkenin, ülke insanının, hatta daha geniş ölçekte dünya düzeyinde iyi bir hayat, daha çok özgürlük, refaha varan güvenceyle sarmalanmış bir gelecek için çabalaması esastır. Bu sonuçlar elbette sağlam ilkeleri gerektirir. Bunlar olmayınca siyasetçini başarı şansı olmaz. İlkesiz siyaset kavramının altında yatan aslında budur. Böyle bir siyasetçi bugün böyle, ertesi gün öyle yaklaşımı ve tavrıyla, olsa olsa günü geçiştirir, ama ne kendine ne de topluma bir faydası olmaz. Siyaset sahnesinden iner, unutulur gider.

Çalışmadan zengin olmanın kime hayrı dokunur ki? Zengin olmak insanın mayasında var elbette. Bu egonun vazgeçilmez bir paçası. Ama çalışarak, üreterek elde edilen kazanımların verdiği hazzı başka ne verebilir ki insanoğluna. Biliyorum bu düşüncelerimin aksini savunan çok büyük kitleler dünyanın her yerine dağılmış durumda. Onlara göre, para gelsin, zenginlik gelsin, nereden gelirse gelsin. Bizim insanımız ne güzel söylemiş: "Hazıra dağ dayanmaz."

Bu kitapta yer alan başka bir yazımda, insanın bilgiye nasıl ulaşabileceğinin üzerinde durmuştum. Bilgi, en öz anlatımı ile, eğitim ve öğrenimle elde edilen kazanımlardır. Ama bunların karakterli bir bünyede yer alması da eşyanın tabiatının gereğidir. Karakersiz kişi şöyle ya da böyle elde ettiği bilgiyi iyilik için, güzellik için kullanmaz. Karakterli olmak, dürüst olmak, namuslu olmak, haklıyı haksızdan ayırmak, adil olmak, muhtaca yardım etmek, kimseye kötülük etmemek ise, karakersiz kişi bilgili olduğunda ondan çekinmek, hatta korkma gerek. O,

bilgisini hayra değil, fakat şerre hizmet için kullanacaktır. Bu da tehlikeli ve zararlı bir tutum ve davranıştır.

İş dünyası çalışanların dünyasıdır. Bu dünyada üretener yer alır. İşçi, memur, tacir, sanayici, çiftçi, öğretmen v.b. bu dünyanın başta gelen aktörleridir. Bunlar oynadıkları role göre topluma katkı sağlamak durumundadırlar. Bu katkıyı sağlamak için ahlaklı olmak birinci önemdedir. Aslında bu kavram herkes için zorunludur. Toplum ahlaklı insanların çokluğu ile düzgün toplum olur; ya da onların azlığı ile değersizleşir. İş dünyasındakiler için de elbet ahlaklı olmak bir yükümlülüktür. Onlar, toplumdaki rolleri ile topluma yön vermek yetkisine ve gücüne sahip oldukları için ön plana çıkarlar.

Sabah makinemin başına geçince, Mahatma Gandhi aklıma düşünce, bu satırları sizlerle paylaşmak istedim.

Bir iç dökme benimki aslında, başa bir şey hiç değil...

CAHİL DEMEK YA DA DEMEMEK

Gündelik hayatta bu sözü çok duyarsınız. Genelde insanları aşağılamak için kullanılır. Bir kişiyi cahillikle itham etmek kolay denilebilir mi? Bunun için öncelikle bu sözcüğün anlamını yerli yerine oturtmak gerek.

Fazla derine dalmadan söylemek gerekir ki, cahil sözcüğünün iki anlamı vardır. İlki, eğitimsiz, öğrenim görmemiş demektir. Eskiler bunu şöyle anlatırlar: “mektep, medrese görmemiş.” Bu özdeyiş içinde çok şey barındırır. Mektep neyse, geçmişte medrese de odur. Bunlar eğitim ve öğretim kurumlarıdır. Kişiyi bu anlamda cahil dendiğinde, şöyle ya da böyle eğitim ve öğretimde eksikliği olan bir insandan söz edildiği anlaşılır. Bu bağlamda kişi cahil kaldığında, bunun değişik nedenleri olabilir. Ailenin maddi eksikliği çokça karşılaşılan bir olasılıktır. Çocuk büyürken ailenin onun çalışmasına, eve getirilecek olan “ekmek”te payı olmasına ihtiyaç vardır. Okulda eğitim ve öğrenime son verilir. Çevredeki olanaklara göre çocuk bir yere çıracak verilir. Bunun son dönemlerdeki tanımı şöyledir: “Seni oto sanayideki ustanın yanına gönderirim.”

Cahillikten söz edildiği zaman, bunun ikinci anlamı tecrübesizlik demektir. Kişi, bir konuda eğitim almış, öğrenim görmüş olabilir. Fakat kazandığı bilgileri kullanmakta yeterli tecrübeye sahip değildir. Tecrübe zaman içinde elde edilen bir birikimdir. Bu birikim olmadığında, insanın hata yapması olasılığı yüksektir. Böyle bir hata yaşandığında, damgalama hazırdır: cahil işte ! Oysa bunu ortadan kaldırmak kolaylıkla mümkündür. Bunun anahtarı hoşgörüdür. Bu sözcüğe oldum olası bayılırım; içinde ne çok güzellik barındırır. Hoş var bir kere. Hoş, güzelliştir, iyiliktir, aydınlıktır, insancılıktır. Bu

çerçevede görmekle birleşince bazı şeyler, ortaya daha güzel sonuçlar çıkar. Bunlar güneş gibi doğar.

Bu konularla bağlantılı, son dönemlerde sıkça duyabileceğinizi bir terim var: empati. Bu, insanın bir konuda sonuç çıkarırken, bir durumu değerlendirirken, kendini, hakkında sonuç çıkarılacak, değerlendirme yapılacak kişinin yerine koyması, düşünmesi ve ona göre tavır almasıdır. Bu yol aslında hoşgörünün de temeli olarak algılanabilir. Öyle ya, bir “tartı işlemi” yapılırken olumlu etmenler-olumsuz etmenler birlikte mütalaa edilir. Sonra hüküm verilir.

Sanırım empati toplumdaki yerini sağlamlaştırılmalıdır. Bu yol insanları aydınlığa çıkarır; karanlık tüneller geride kalır. Böylece toplumda hoşgörü, uzlaşma, paylaşma kültürü gelişir. Bunlar topluma sağlanan katkılardır.

Bu erdemlere nasıl ulaşacağız? Önce düşünerek, sonra ortaya çıkan sonuçları ölçüp biçerek güzelliklere varacağız. Bunun için insanlara örnek olmak ilk atılacak adımdır. Sonra güzellikler, iyilikler gelecektir birbiri sıra. Bundan hiç kuşku duymam.

Cahil sözcüğünü kullanırken bunları hatırlar mısınız? Tek ricam budur...

RENKLERİN DÜNYASINA YOLCULUK

Renklere isimlerini kim ya da kimler vermiş, bunu biliyor muyuz? Sanmıyorum.

İnsanoğlu renklere isimleri vermekle kalmamış, renklerle ilgili yakıştırmalarda bulunmuş. Bu gerçek.

Kırmızı bir yandan aşk, tutku, ihtiras; bir yandan öfke, hid-det, kin, garez, öç. Bunlar olaylar karşısındaki tavırlara göre yorumlanır. Sevgiliye kırmızı gül armağan edilir. Bunun anlamı: Seni ölesiye seviyorum demektir.

Yeşil, umuttur, güzelliklere ulaşma özlemidir. Yeşilde insanın içini ferahlatmak vardır. Yeşille bütünleşince bir kişi, hayallere dalar, beklentilerinin kendine yakın olduğunu düşünür. Gamdan, hüzünden uzak müjdelere hazırlar kendini.

Sarıyla sarmaş dolaş olmak, hüzünlere dalmak, acıyı, elemi, kederi kucaklamak olarak algılanır. Hazan gelince ağaçların, doğanın sarıya boyanması, yaprakların bir bir vedalaşması can yoldaşı ağaçlarla, doğanın yasası ise, bunun insan ruhunda yarattığı karanlıklar, içe kapanmalar, acıları ruhunun derinliklerinde duymalar, yaşanması gereken tragedyalar mıdır? Yoksa insanoğlu bu senaryoyu kendisi önce yazıp sonra oynamakta mıdır? Gerçek olan bir şey var aslında. Sarıyla bütünleşen hayat bütün bu söylediklerimle uyuşur ve kucaklaşır.

Turkuaza ismini veren Frenklerdir. Mavi ile yeşilin o harika karışımını Frenkler Türklerin yarattığı şaheser sanat eserlerinde görüp vurulmuşlardır. Onlar için çarpıcı olan bu renge, Türk tarzı anlamına gelen turkuaz ismini vermişlerdir. Turkuaz, her şeyiyle bizimdir. Konunun en sevindirici, göğüs kabartan yanı budur. Bu renk bize tescillidir; o denli ki, kimseler yanına yaklaşamaz.

Bir tanımlamaya göre, renklerin en birincisi siyahtır; diğer renkler siyahtan doğup gelmişlerdir. Bu nedenle siyah asalettir; görkemdir; ciddiyettir. Bir frakın, bir smokinin siyah olması sizce nereden kaynaklanır? Siyahın sahip olduğu asaletten elbette. Her ne kadar bazen mavi ya da gri bir smokine rastlasanız da, dudak bükersiniz bu yapmacığı hem dikenlere hem taşıyanlara. Kimse de sizin bu tavrınızı eleştiremez. Kuralın dışına çıkmak, her zaman yaratıcılık değildir çünkü.

Beyaz, saflıktır, temizliktir, berraklıktır; insanın içini açan. Bir deniz kıyısında, parlayan güneş altında, gözlerini siper ederek ufka dalan insan, beyazlığın enginliğinde dalar hayallere, düşler görür; düşlerin en güzellerini. Siz gelinlerin beyaz giymelerinin bir rastlantı olduğunu mu düşünürsünüz? Düşünmezsiniz elbet. Her gelinlik umut dünyasına açılmış yelkendir. O geminin yelkeni beyazdandır; mavi sularla bütünleşerek akan, kuyruklu yıldız misali, etrafa gülücükler saçarak geleceği kucaklayan.

HUKUK NORMU KOYMADA SOSYAL GERÇEKLİK TEMELİ

Hukuk biliminden söz edildiği zaman, ilk söylenmesi gereken husus şudur: Hukuk bir sosyal bilim dalıdır. Hukuk bu niteliğiyle evrenseldir. Dünya ölçeğinde kabul edilmiş ilkeler, ülkeler değişse de, değişmezler.

Ancak bu noktada küçük bir parantez açmak uygun olur. O parantezin içine bir ilke yerleştirmek durumundayız. Bu ilke hukuk normlarının ülkelere göre değişkenlik gösteren sosyal gerçeklik temelidir.

Bu ilke tüm dünya ülkeleri için geçerlidir. Bu nedenle her ülkenin yasama organı hukuk normları koyarken, bu ilkeyi göz ardı edemez. Bu ilke gözden kaçırıldığında, sonuç kötüdür. Neden mi? Bir ülkenin sosyal gerçeklik temeliyle bağdaşmayan bir yasanın uygulanmasını sağlamak mümkün değildir. Bu konudaki zorlamalar iyi sonuçlar vermez.

Bundan o ülkenin hukuk düzeni, kamu düzeni zarar görür. Bir kere uygulanamayan bir hukuk normu devletin itibarını zedeler. Bu devlet adına bir zayıflıktır. Devletin yönetim katlarında görev yapanlar bu zayıflıktan ötürü yaralayıcı eleştiriler alırlar. Bu nedenle yasama organları ülkelerin sosyal gerçeklik temelini iyi belirlemeli, bu konuda hata yapmamalıdır.

Ülkelerin sosyal gerçeklik temellerini farklı olacakları doğaldır. Ülkelerin geçmişi, yaşanan olaylar, toplumdaki sosyal telakkiler sosyal gerçekliğin temel taşlarıdır.

Norm koymada bu denli önem taşıyan bu ilkenin uygulanmasında ne gibi örneklerle karşılaşılır?

Almanya'nın geçmişinde önemli bir yer tutan Nazizim, dünyanın başına bir dünya savaşı ile çökerek büyük felaketleri insanlara yaşatmış olması, bunu aşan ve demokratik bir düzeni kuran Almanya'da, yeni normlar konulurken elbette Nazizmin "hortlamasını" önünü kesmek amacı güdecektir. Gerçekten de Alman Anayasasından başlayarak, öteki hukuk normlarında bu konuda önemli yasakların öngörüldüğü ve bu amaca yönelik eylemlerin cezalandırıldığı bir gerçektir.

Çin Halk Cumhuriyeti bugün dünyada en kalabalık nüfusa sahip ülkedir. Bir milyar üç yüz milyonu aşan nüfusuyla Çin'in, nüfus artışını önlemek için gerekli önlemleri almak zorunda olduğunu görmesi ve buna uygun düşen hukuk normlarını hayata geçirmesinde yadırganacak bir yön yoktur. Evlilik çatısı altında birinci çocuktan sonra ikinci çocuğun yasaklanması, sosyal gerçeklik temelinin bir yansımasıdır. Çin Halk Cumhuriyetini yönetenler, her şeyden önce ilkin insanların beslenme ihtiyacını karşılamak için gerekli önlemleri almanın bilinci ile hareket ederek sözü geçen yasağı öngörmüşlerdir.

Bize gelince, uzun yıllardır karşılıksız çek ülkenin başını ağrıtır. Hikaye kısaca şöyledir: Çek, bilindiği üzere, bir hukuki ilişkiye giren iki taraftan birinin borcunu ödeme aracıdır. En öz anlatımı şudur çekin. Çeki muhatabına veren kişi, bununla bankaya git, benim bankada param var. Bu belgeyi verdiğinde, sana belgede yazan meblağı öderler.

Muhatap bankaya gider, parasına kavuşamaz, çünkü çeki verenin hesabında o meblağ yoktur. İşte size bir karşılıksız çek.

Bu sorunla Türkiye, tabir yerindeyse, yıllardır boğuşuyor. Çek yasası çıkarılıyor; karşılıksız çek suç sayılıyor; hapisle cezalandırılıyor. Fakat sorun çözülemiyor. Yasa değişiklikleri çığ gibi büyüyor, fakat karşılıksız çek çekenlerin sırtı yere getirilemiyor. Oysa çözüm basittir: Müşterisine çek hesabı açıp eline çek karnesi veren banka, bu ticari ilişkiden para kazanan taraf olarak, her çek yaprağının üstüne bir damga basmalıdır. Bu damgada şu ibare yer almalıdır: " Bu yaprakta yer alacak(.....) tutarındaki meblağ bankamızın garantisi altındadır."

Bunu okuyan bir kişi, muhatabının o çek yaprağının üstündeki tavan meblağı okuduğunda, onun üzerindeki bir tutarın yazıldığı çeki alır mı, almaz elbet. Sonuç: Karşılıksız çek olayı tarihe gömülür.

Bunu yıllar önce bir adalet bakanına önerdiğimde, aldığım cevap tabii ki şaşırtıcıydı.

“Biz bunu yapamayız.” Bu da sosyal gerçeklik temeline dahil her halde. Nasıl mı? Tabiri amiyane ile, siyasal iktidarlar bizim ülkede bankaların ayağına basamazlar.

ÖPMEK, ÖPÜŞMEK, SARILMAK, SARMAŞ DOLAŞ OLMAK

Öpüşmek karşılığı birbirini öpmek deniyor sözlükte. Demek ki öpüşmek için iki kişi gerekli. Öpmek mastarından türetilen öpüşmek sözcüğündeki (ş) birlikteliği sağlıyor. Bu Türkçenin güzel ve yaratıcı bir kuralı. Görmekten görüşmek; bulmaktan buluşmak; bakmaktan bakışmak v.b.

Biz öpüşmede kalalım. Bu eylem tarihin çok eski dönemlerine kadar uzanıyor. Hatta Romalılarda öpüşmeye gerçekleştiği vücut bölgesine göre farklı isimler verildiği de tarihsel kaynaklarda söz konusu ediliyor.

İnsanlar neden öpüşür? Bunun o kadar farklı nedeni var ki. İnsan ilişkilerinin farklı tarzlarına göre, öpüşmeler de farklılık gösteriyor. Ama bir sonuç gerçek. Her öpüşmede muhababa güzel duygularını iletmek söz konusu. İnsanlar birbirlerini aşışlamak için, tahkir etmek için öpüşmezler.

Kişilerin yanaktan öpüşmeleri görüşmekten bir araya gelmekten duyulan sevinci, memnuniyeti belirtmeyi simgeler. Bu bir erkeğin hemcinsini öpmesi ya da bir kadının bir diğerkadını öpmesinde farklılık göstermez.

Öpüşmek, birbiriyle yakınlığı olan kişiler arasında gerçekleşirse, deyim yerindeyse, normlara uygun olur. Aksi takdirde yadırganır, tuhaf karşılanır.

Bir kişiyi alnından öpmek, ona olan hayranlığı ya da takdir duygusunu ifade etmektir.

Sevgililer ve âşıklar dudaktan öpüşürler. Bu öpüşmenin şiddeti(!) ve süresi bu kavramların gücüyle orantılıdır.

Öpüşmeden söz ederken, geçmişte kalan, Yeşilçam sinemasında çokça uygulanan bir yöntem elbette komik karşılanmış, yadırganmıştır. Nasıl mı? Filmin en duygusal sahnesinde, genç âşıklar kavuşurlar, sarmaş dolaş olurlar. Seyirci heyecanlanır, yüreği bir başka hızlı atar. Sonra delikanlı genç kızı alından öpmez mi, işte tüm yürekler tükenir, bir şaşkınlık sarar ortalığı. Seyirci yıkılır adeta. Bunun nedeni araştırıldığında, hanım oyuncuların kendilerin ait yasaları, daha doğru terimiyle, yasakları tanık gösterilir. Oysa bu yanlıştır. Sinemada oynanan rol her iki taraf için de bir iştir. Gerektiğinde öpüşmek de bu işe dahildir. Bunu farklı yorumlamak, işini kötü yapmaktır. Neyse ki son dönemlerde gerek sinema filmlerinde gerek televizyon dizilerinde bu hatadan dönüldüğü görülmektedir.

Erkeklerin birbiriyle öpüşmesi bizde giderek yaygın bir hal aldı. Bununla ilgili ilk gözlemim şudur: Bu öpüşmede çevreye bir gösteriş vardır. Biz samimiyiz, bakın, birbirimizi görünce öpüşürüz. Bu mesaj verilmek istenir ve hasretin bu yolla giderildiği de tuzu biberi olur bu tavır ve hareketin.

Batıda insanlar öpüşmek yerine sarılmayı tercih ederler. Bu yolla sevinçlerini, yakınlıklarını ortaya koyarlar. Bu neden böyledir? Sanırım kesin bir cevap bulmak kolay değildir. Ama bu toplumsal bir gerçektir.

İnsanlar birbirine sarılınsınlar ya da sarılarak öpüşsünler, neden acaba o anda birbirlerinin sırtına vururlar ya en azından sırtlarını sıvazlarlar? İşte cevabı güç olan bir soru daha bu konuda. Ama her halde en büyük olasılık, öpüşmeden ya da sarılmadan duyulan sevincin ve hoşnutluğun dozunu artırmak olsa gerek.

Şöyle ya da böyle, birbirini aşağılamak ya da incitmek yerine öpüşmek, sarılmak, sarmaş dolaş olmak evladır(iyidir) diyorum ve noktayı koyuyorum.

YAĞMURLARA HASRET GÜNLER

Güneş ışığının etkisiyle yüz binlerce metreküp su buharlaşarak atmosfere doğru yükselirse, yükseldikçe soğumaya başlarsa, su buharı ısının çok düşük olduğu bir bölgeye gelirse, işte o zaman kaplanır gökyüzü bulutlarla.

Yüz binlerce su damlacığı girerler kol kola, sayıları da yeterli büyüklüğe ulaştınca, yerçekiminin etkisiyle yere düşmeye başlarlar. Sevinçlerine dotum olmaz.

İnsanlar da yağmur başladı deyip sağa sola kaçırlar ya da bir yerlere sığınır.

Hayatın akışına bu da dahil.

İnsanoğlu yağmuru sever, hele ilkbaharla gelen ılık, sakın, sevecen yağmurlar düşmeye başladıklarında toprağa, dağa, ormana, denize, her nereye rastlarsa, insanların ruhunda bir ferahlama olur. Bereket habercisidir bu tür yağmurlar, beklenen, özlenen.

Şair için bir ivmedir yağmur. Ne çok şiir yazılmıştır yağmura dair. Bir iç dökmedir yağmur şiirleri bir yandan, sevgiliye mektup göndermektir öte yandan; içi ağzına kadar duygu dolu, özlem dolu, aşk dolu.

Dizeler akıp gider yağmur şiirlerinde; ortalık duygu seliyle yıkanır, ak pak olur dört bir yan. Sonra gökkuşağı gelir uzaklardan el sallayarak o renkli, o harikulade giysisiyle. Geçin altımdan, dilekler tutun, gerçekleşsin tüm dilekleriniz, benim tek istediğim budur sizler adına, diyerek.

Dünya yeniden doğar, aydınlık olur dört bir yan, yüzleri güler tüm insanların, büyük, küçük, yaşlı, genç, sevinç çığlık-

ları kaplar ortalığı. Şarkılar, türküler yüreklerden fıskırır, aşar her türlü engeli, koşar, koşar, nefesinin yettiği kadar koşar, koştukça koşar. İnsana yaşadığını hatırlatır.

Demem o ki, doğa insanoğlunun dostudur. Sen doğayı seveceksin, kucaklayacaksın kollarını açarak; acıtmayacaksın doğanın canını. Dost olacaksın onunla. O da seni sever, bir çocuk saflığında, her türlü kaygıdan azade, içtenliğin en içtenliğiyle.

ZEKA DENİZİ

Zekanın değişik tanımları olduğu bilinir. Konumuz bu değil. Bizim insanımızın zekasını nasıl şeytanlığa çevirdiği, o keskin kılıcı ne kendinin ne de toplumun yararına kullanmadığı gerçeğini gözler önüne sermek amacım.

Telefonların bu denli yaygınlaşmadığı dönemlerde, yurtdışına “okumaya” giden Türk öğrencilerin yabancı ülke telefon idarelerini nasıl faka bastırdıkları anlatılırdı.

Telefonlar ankesörlü. Jeton atılıyor ve konuşuluyor. Telefon pahalı, öğrencinin bütçesi kısıtlı. Özlem de diz boyu. Üretmek gerek bir çare. Alınıyor bir telefon jetonu; çıkarılıyor kalıbı. Dökülüyor içine su; konuyor buzdolabını dondurucu bölümüne. Kısa bir süre sonra jetonlar hazır. Atarsın buzdan jetonu telefona. Telefon garibim nereden bilecek, atılan buz kalıbı mıdır, yoksa madeni jeton mu. Konuş konuşabildiğin kadar. Gurbet elinin John’u, Hans’ı açtığında makineyi nasıl da melul melul bakar, sayacın yazdığıyla içinden çıkan jeton sayısına, şaşar da kalır.

Otoyolun ya köprülerin gişesinden geçerken araçlar, sistem öyle kurulmuş, plakayı okur alet edevat. Ama gel gör ki şeytan sürücü çamur bular plakanın üstüne. Gelsin de okusun makineler. Geçer araç yol alır; makine de şaşar kalır.

“Bir Üniversitelinin Anıları” kitabımda anlatmışım geçmişte. Bir de tertemiz zekalar var bu ülkede. Terimin tam doğrusuyla, tereyağdan kıl çeker gibi çözer sorunu; pek de büyük zevk alır. Ayakta baklava yerler insanlar köşe başındaki dükkanda. Herkes kenarsız ister baklavasını. Ne yapmak gerek. Sümerler bulmuş derler ya yazıyı, yazar dükkancı küçük bir yazı, hem de çerçevesi, asar duvara: Kenarsız baklava olmaz. İşte çözümün hası, herkesin şansına nasıl gelirse baklavası.

Yıllar geçse de aradan, anlatılır bir anektot üniversite çevrelerinde, ilk günün tazeliğiyle. Erzincan’da hukuk fakültesi açılmış, ama öğretimi yapacak bina yok. Demişler bu “çocuklar” Ankara’da okusunlar. Uygun bulunmuş formül; kaynaşmış Ankara ile Erzincan’ın öğrencileri. O yıl bitmiş dersler, yapılmış sınavlar, bir öğrenci üst sınıfa geçmiş. Gelmiş güz mevsimi, yatay geçişler yapılacak. Çalmış bir öğrenci dekanın kapısını. Bir dileğim var Hocam diyerek, kaydının Ankara Hukuka yapılmasını istemiş Hocasından. Hoca ilk anda şaşkın. “Pek güzel de, sen zaten Ankara’da okuyorsun, ne gerek var buna?” “Hocam, zaman su gibi akar, geçer. Bitiririm okulumu, alırım diplomamı; yazsın istemem Erzincan Hukuk Fakültesi. Ankara Hukuk daha güzel açar bana kapıları. Dekan bakar öğrencinin yüzüne;” bunu düşünen kişi, hak eder yatay geçişi.” der.

İLERİCİ-TUTUCU-GERİCİ, KRİTER NEDİR?

Bu üç kavram siyasal yelpazede sıklıkla karşınıza çıkarlar. Zaman zaman da tartışmalar yaşanır. Bu kavramların içeriğiyle olmasa da, toplumda insanlara bu konuda giydirilen elbiseyle ilgili.

İlerici, sahip olduğu hak ve özgürlükler, hukuki güvenceler, haklar ve yetkiler söze geldiğinde bununla yetinmeyen kişidir. Bir elindekine bakar; bir de elde edebileceklerine. Gözünü ufka diker, neden olmasın daha iyisi, daha güzeli der.

İlericinin elindeki anahtar sözcük reformdur. Reform teriminin içine bakarsanız, (re) ile tekrarı; (form) ile biçimi görürsünüz. Demek ki bazı şeyleri yeniden şekillendirmek, düzenlemek, aksaklıkları gidermek gerekir. Bu tavrı gerekçeleriyle ortaya koyan kişinin bu tavrı, toplumu ileri götürmek amacı olarak nitelenir. Reformun yakın kavramı devrimdir. Devrim, temelden yıkmak, sonra yeniden yapmaktır. Devrim radikaldir, köktencidir; reform gibi temelleri koruyarak düzeltmelerle yetinmez.

Hangi toplum olursa olsun, reformları anlatmak kolay değildir, çünkü insanoğlunun mayasında elindekiyle, sahip olduklarıyla yetinmek ön planda yer alır. Devrimi başarmak daha zordur. Devrim zaten anlatılmaz, yapılır. Devrim için yola çıkmak, zamanı ve zemini iyi ölçüp biçmekten geçer. Devrim, her şeyini yitirmiş toplumlarda kurtarıcı olarak sarınılan bir kavramdır. Savaştan çıkmış, yerle bir olmuş toplumu ayağa kaldırma, yeniden yaratma girişimidir. Kurtuluş Savaşı bir devrimdir; Osmanlının küllerinden yaratılan bir cumhuriyetin doğuşudur.

Tutuculukta sahip olunandan hoşnut olmak, kaygısı olmamak, kendini güvende hissetmek vardır. Türk ne demiştir geçmişte? “bir lokma, bir hırka.” Öz anlatımı, aza razıyım, karnım doydun; sırtımdaki hırka korur beni, yeter bana, demektir.

Oysa toplumların bir dinamiği var. Toplumlar çakılı durmaz; gelişirler. Gerek fen alanında gerek toplumsal alanda ortaya çıkan gelişmelerden elbette etkilenirler. Daha iyiye ve güzele sahip olmak vardır insanın gönlünde; ama şu soruyu da sormaktan edemez kendine: Ya elimdekini de kaybedersem?

Bu ikilemdir toplumlarda tutuculuğu yaratan. Bu nedenle anlatmak zordur reformları. Reformun ne getireceği konusunda insanları inandırmak, ikna etmek zordur. Bu zorluklardır ki toplumlarda tutucuların çoğunluğunun temeli. Bu kırılması zor çemberdir, açılması zor penceredir; arkasında güzellikleri barındırır da.

Gericilik, hangi toplum olursa olsun, toplumu geriye götürmek düşüncesidir. Gericilikte bir geçmişe özlem vardır ki, bu düşünce akımının temel gücü bundan doğar. Gericici yaşadığı gündenden ve ortamdaki memnun değildir, rahatsızlık duyar; çabası bundandır. Cumhuriyet, demokrasi onun kabul edebileceği rejimler değildir. O, padişahı, kralı geri getirmek ister. Onun için mutluluk onlarla, onların topluma egemen olmasıyla gelecektir. Bu temel yaklaşım ve düşünceyle gericici mevcut düzene karşıdır. Güçlü olduğunu hissettiği anda harekete geçmek, tarihi eskiye çevirmek onun için hedeftir. Bunun için savaşır, hatta kan akıtmaktan da çekinmez.

Bu kavramlar ve düşünceler etrafında akıl yürütürken bir temel tespit yapılır: Kişi, yaşadığı toplumun hukuk düzenine uymak, onun ilke ve kurallarına göre davranmak zorundadır. Fakat düşüncelerinde özgürdür. Bunları açıklama özgürlüğü de konuya dahildir. Açıklamalarda iki dikkatten kaçırılmaz. İlki şiddete başvurulamaz. İkincisi şiddet araç edinilerek kitleler tahrik edilemez. Unutmamak gerekir ki, her rejim ve siyasal iktidar gücünü ve egemenliğini korumak için gerekli önlemleri alacaktır. Bu eşyanın tabiatının bir sonucudur.

